

บทที่ 5

การไต่กลับทางอำนาจ: การเมืองในชีวิตประจำวันและการเมืองแบบเลือกตั้ง ของคนชนบท

บรรยากาศการเมืองแบบเลือกตั้งนับตั้งแต่การเกิดขึ้นของขบวนการเสื้อแดงได้แสดงให้เห็นว่าขบวนการเสื้อแดงมีอิทธิพลต่อการเลือกตั้งในเขตชนบทเป็นอย่างมาก ในการเลือกตั้งระดับท้องถิ่น ผู้ลงสมัครส่วนใหญ่ต่างปรากฏตัวภายใต้ความสัมพันธ์ทางการเมืองกับขบวนการเสื้อแดง ชัยชนะของพรรคการเมืองฝ่ายคนเสื้อแดงในการเลือกตั้งระดับชาติอย่างท่วมท้นนับตั้งแต่ชัยชนะของพรรคพลังประชาชนเมื่อปี พ.ศ. 2550 เป็นต้นมา รวมทั้งบรรยากาศของผู้โดยสารที่รอคอยการขึ้นรถที่สถานีขนส่งหมอชิตแห่งที่ 2 อย่างเนืองแน่นเพื่อกลับบ้านไปใช้สิทธิเสียงเลือกตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2554 น่าจะสามารถยืนยันได้ถึงอิทธิพลของขบวนการเสื้อแดงต่อการเลือกตั้งของคนชนบทได้เป็นอย่างดี อีกด้านหนึ่งบรรยากาศที่สถานีขนส่งหมอชิตดังกล่าวได้สะท้อนชัดเจนถึงความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของคนชนบทสมัยใหม่ด้วย ซึ่งการเลือกตั้งระดับชาติของชาวบ้านนาใหญ่ในขณะนั้นได้ถูกกำกับด้วยความเป็นพลเมืองและอิทธิพลของคนเสื้อแดงไม่แตกต่างไปจากชาวบ้านในชนบทจำนวนมาก แต่การตัดสินใจในการเลือกตั้งระดับท้องถิ่นของชาวบ้านนาใหญ่กลับไม่ได้เป็นไปในทิศทางเดียวกันกับการเลือกตั้งระดับชาติมากนัก เนื่องจากขบวนการเสื้อแดงไม่ได้มีอิทธิพลในด้านบวกเสมอไปในการเลือกตั้งระดับท้องถิ่นสำหรับชาวบ้านนาใหญ่

ด้วยเหตุว่า หมู่บ้านนาใหญ่ในฐานะต้นแบบหมู่บ้านเสื้อแดงได้รับความสนใจเป็นอย่างมากจากเครือข่ายคนเสื้อแดง ภาครัฐ และสื่อมวลชน แต่ความสนใจต่างมุ่งตรงไปที่ผู้ใหญ่บ้านซึ่งเป็นแกนนำคนเสื้อแดงของหมู่บ้านที่มีบทบาทสำคัญต่อการสถาปนาหมู่บ้านเป็นหมู่บ้านเสื้อแดง สื่อมวลชนให้ความสำคัญกับการสำรวจและถ่ายทอดเรื่องราวเกี่ยวกับภูมิหลังและอุดมการณ์ทางการเมืองของผู้ใหญ่บ้านมากกว่าการให้ความสำคัญกับการสำรวจและถ่ายทอดเรื่องราวเกี่ยวกับภูมิหลังและอุดมการณ์ทางการเมืองชาวบ้านนาใหญ่ในฐานะสมาชิกหมู่บ้านเสื้อแดง ผู้ใหญ่บ้านจึงมีความโดดเด่นและสามารถสะสมอำนาจหน้าที่ทางการเมืองทั้งแบบทางการและแบบไม่เป็นที่ทางการผ่านเครือข่ายของคนเสื้อแดงและพรรคเพื่อไทยได้อย่างกว้างขวาง จนเกิดสภาวะขาดสมดุลอำนาจทางการเมืองและเกิดการเผชิญหน้าระหว่างผู้ใหญ่บ้านกับชาวบ้านทั่วไปที่มีส่วนได้ส่วนเสียโดยตรงกับปฏิบัติการทางอำนาจของผู้ใหญ่บ้าน จนต่อมามากภายหลัง ได้เกิดการต่อต้านหมู่บ้านเสื้อแดงในฐานะเป็นช่องทางสะสมอำนาจหน้าที่ทางการเมืองของผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งในบทนี้ผู้วิจัยจะนำเสนอกระบวนการตัดสินใจเลือกตั้งระดับชาติของชาวบ้านนาใหญ่ และการไต่กลับทาง

อำนาจของชาวบ้านนาใหญ่โดยมีเป้าหมายเพื่อปรับสมดุลอำนาจทางการเมืองที่เกิดขึ้นควบคู่กัน ทั้งในปริมณฑลของการเมืองในชีวิตประจำวันและการเมืองแบบเลือกตั้งระดับท้องถิ่น

5.1 การลงคะแนนเสียงเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (ส.ส.)

เนื่องจากการเมืองระดับชาติมีผลประโยชน์ครอบคลุมถึงสวัสดิการทางสังคม การสนับสนุนและเสริมสร้างโอกาสในการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่เชื่อมกับการกระจายทรัพยากรของรัฐบาลส่วนกลาง ซึ่งกว้างออกไปจากขอบเขตการจัดรูปความสัมพันธ์ทางสังคมของชาวบ้านในหมู่บ้านใหญ่ ด้วยเหตุนี้ การตัดสินใจเลือก ส.ส. และพรรคการเมืองของชาวบ้านนาใหญ่จึงมีความเชื่อมโยงกับผลประโยชน์ของการเมืองในระดับชาติเป็นสำคัญ ซึ่งผลการเลือกตั้งทั่วไปเมื่อวันที่ 3 กรกฎาคม พ.ศ.2554 ปรากฏชัดเจนว่า ชาวบ้านนาใหญ่ที่มีสิทธิเลือกตั้งเกือบทั้งหมดได้ลงคะแนนเสียงสนับสนุนพรรคเพื่อไทย แต่นายสมหวังได้วิเคราะห์ผลการเลือกตั้งที่เกิดขึ้นว่า ไม่มีความเกี่ยวกับการกลายเป็นหมู่บ้านเสื้อแดง เนื่องจากว่า พรรคเพื่อไทยและ ส.ส.ของพรรค ไม่เคยใช้องค์หรือความเป็นหมู่บ้านเสื้อแดงเป็นเครื่องมือในการหาเสียง ยิ่งไปกว่านั้น ในการเลือกตั้งทั่วไปครั้งนี้ ส.ส. และพรรคเพื่อไทย ไม่ได้เข้ามาหาเสียงในหมู่บ้านด้วยซ้ำ และการไม่เข้ามาหาเสียงนี้ ไม่ได้มาจากเหตุผลที่ว่าเพราะเป็นหมู่บ้านเสื้อแดงแล้วไม่จำเป็นต้องมาหาเสียง แต่เป็นเพราะสถานการณ์การเมืองในขณะทำให้ฝ่ายการเมืองมั่นใจว่า ชาวบ้านจะต้องเลือกพรรคเพื่อไทยแน่นอน เพราะคู่แข่งของพรรคเพื่อไทยมีเพียงพรรคภูมิใจไทยหรือ ส.ส. กลุ่มเพื่อนเนวิน ที่เคยหักหลังชาวบ้านมาแล้วด้วยการเปลี่ยนขั้วทางการเมืองภายหลังศาลมีคำสั่งยุบพรรคพลังประชาชน และไปสนับสนุนพรรคประชาธิปัตย์ให้เป็นแกนนำจัดตั้งรัฐบาลเมื่อปี พ.ศ. 2551 ซึ่งในเวลาต่อมา รัฐบาลที่นำโดยพรรคประชาธิปัตย์ชุดนี้ ยังได้มีคำสั่งให้ใช้กำลังทหารพร้อมอาวุธและกระสุนจริงเข้าปราบปรามการชุมนุมของกลุ่มคนเสื้อแดงอย่างรุนแรง ในเหตุการณ์ชุมนุมทางการเมืองเมื่อเดือนเมษายน พ.ศ. 2552 และเดือนเมษายน – พฤษภาคม พ.ศ.2553

ด้านชาวบ้านจำนวนไม่น้อยต่างมีความคิดสอดคล้องกันว่า การกลายเป็นหมู่บ้านเสื้อแดง ไม่มีความสัมพันธ์ต่อการตัดสินใจเลือกตั้งระดับชาติ การเลือก ส.ส. และพรรคเพื่อไทย ไม่ได้เกิดจากมติของหมู่บ้านเสื้อแดง ไม่ได้เกิดจากความจงรักภักดีหรือความศรัทธาแบบไม่ลืมหูลืมตาของชาวบ้านที่มีต่อเครือข่ายของเสื้อแดง แต่เกิดจากประสบการณ์ทางการเมืองและจากการพิจารณาถึงผลประโยชน์เชิงนโยบาย ซึ่งพรรคเพื่อไทยมีความชัดเจนในการตอบสนองต่อปัญหาของคนรากหญ้าเหมือนเช่นนโยบายของพรรคไทยรักไทยในอดีต อย่างไรก็ตาม คะแนนเสียงที่ชาวบ้านมอบให้พรรคเพื่อไทยสามารถเปลี่ยนแปลงได้ในการเลือกตั้งครั้งต่อไป หากมีพรรคการเมืองอื่นสามารถ

เสนอนโยบายที่ตอบสนองต่อปัญหาของคนรากหญ้าได้ หรือหากพรรคเพื่อไทยไม่สามารถตอบสนองคนรากหญ้าได้อีกต่อไป

“การเลือก ส.ส. ในเวลานี้ต้องเลือกพรรคเพื่อไทยอยู่แล้ว เพราะชอบนโยบายทั้งหมดของพรรคนี้ ส่วนพรรคประชาธิปัตย์และภูมิใจไทยคิดว่า คงยากที่จะได้โอกาสจากชาวบ้านอีก เพราะประสบการณ์การเมืองที่ผ่านมาสอนคนมากเหมือนกัน อีกอย่างนโยบายของสองพรรคนี้ก็ไม่ได้ใจ คิดว่าตอนนี้ชาวบ้านส่วนมากสนับสนุนเสื้อแดง ชอบทักษิณ เลือกเพื่อไทย แต่คิดว่าในอนาคตพรรคการเมืองเกิดใหม่มีโอกาส ถ้าเสนอนโยบายดี เพราะการเลือกพรรคกับส.ส. เราตัดสินใจจากนโยบายและพฤติกรรมนักการเมืองด้วยว่า หลังเลือกตั้งเข้าไปแล้วเป็นแบบไหน ถ้า ส.ส. ทำงานไม่ดี ทำงานไม่ได้ใจ อย่าได้ฝันว่าสมัยหน้าเราจะเลือกอีก แต่ทุกวันนี้ที่เห็นว่ามีแต่พรรคเดิมๆ คนเดิมๆ ได้รับการเลือกตั้ง คนนอกต้องกล้ายอมรับว่า เราเลือกเพราะมีผลงานจริงๆ” (เพศหญิง อาชีพปลูกผัก สัมภาษณ์ตุลาคม พ.ศ. 2555)

ลักษณะการตัดสินใจทางการเมืองระดับชาติของชาวบ้านข้างต้นที่เกิดจากการพิจารณานโยบายพรรคการเมืองประกอบคุณสมบัตินักการเมือง ھاใช่เกิดขึ้นจากการชี้นำหรือการครอบงำจากอิทธิพลหรือกลุ่มการเมืองกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ยืนยันได้จากการให้สัมภาษณ์ของชาวบ้านรายหนึ่ง ที่มีความนิยมชมชอบการบริหารงานของรัฐบาลทักษิณเป็นอย่างมาก และเขาได้มอบคะแนนเสียงเลือกตั้งให้กับฝ่ายการเมืองของทักษิณมาอย่างต่อเนื่อง ยิ่งไปกว่านั้น เขายังเป็นผู้ที่รับผลกระทบโดยตรงจากเหตุการณ์รัฐประหาร 19 กันยายน พ.ศ. 2549 เพราะเขาคือผู้ที่จะได้รับทุนเรียนฟรีภายใต้นโยบายของทักษิณ แต่นโยบายดังกล่าวได้ถูกระงับไปหลังจากรัฐบาลทักษิณถูกโค่นล้ม กระนั้นก็ตาม ในการเลือกตั้งทั่วไปเมื่อเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2554 นับเป็นครั้งแรกที่เขาไม่ได้มอบคะแนนเสียงให้พรรคการเมืองที่เกี่ยวข้องทักษิณ เพราะเขาได้วิเคราะห์ถึงความเหมาะสมของทายาทการเมืองทักษิณว่า ยังอ่อนประสบการณ์และไม่มีความสามารถมากพอต่อการบริหารระดับประเทศ และไม่มีความเป็นผู้นำเหมือนอย่างทักษิณ ยิ่งไปกว่านั้น เขายังสะท้อนถึงความตึงตันทางการเมืองและความไม่มีคุณภาพของพรรคการเมืองในการเลือกตั้งทั่วไปครั้งล่าสุด ที่ส่งผลให้ชาวบ้านไม่มีทางเลือกในการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งมากนักว่า

“ชอบรัฐบาลทักษิณเพราะมีวิสัยทัศน์ด้านการบริหาร และมีผลงานประจักษ์หลายด้าน เรียกได้ว่าตอนหาเสียงพูดแบบไหนพอเป็นนายกก็ทำตามนั้นได้ แต่

ความสามารถของทักษิณไม่ได้หมายความว่าจะทำให้ทายาทการเมืองของทักษิณได้รับการยอมรับด้วย ตลอดช่วงเวลาที่เขาต่อสู้และเปลี่ยนรัฐบาลไป 2-3 ชุด ได้เห็นแล้วว่าช่วงเวลานั้นๆ ภายใต้วิกฤตการเมือง ทายาทการเมืองของทักษิณเป็นอย่างไร อย่างนายกยิ่งลักษณ์เขาแสดงวิสัยทัศน์ก่อนแล้ว เราเห็นแล้วว่าเขาไม่มีภาวะความเป็นผู้นำ เวลาพูดก็ยังสะเงิกสะงัก [เป็นอาการผิดปกติๆ ในลักษณะไม่ได้เตรียมตัวมาดี] พูดคำผิด ออกเสียงผิดนี้ไม่ว่า ไม่สนใจเลยด้วยซ้ำ แต่ส่วนที่เป็นเนื้อหาสำคัญพูดผิดได้ไง คิดว่าคงศึกษาประเด็นมาน้อยมาก ซึ่งส่วนตัวมองว่าการเป็นนายกไม่ใช่เรื่องบังเอิญ ไม่ใช่ใครๆ ก็เป็นได้ ต้องผ่านการคัดสรรมาแล้ว แต่มาคิดอีกทีที่ชาวบ้านต้องเลือกแบบนี้เพราะเขาไม่มีตัวเลือกเลยในการเลือกตั้งครั้งนี้ พอย้อนมองตัวเอง มันก็เออ เราก็ไม่ทางเลือกเหมือนกัน เพราะพรรคการเมืองอื่นก็เห็นกันหมดแล้วในช่วงที่ผ่านมา ตอนเลือกตั้งเลยกาเบอร์ชูวิทย์ มันเลยกลายเป็นว่าตัวเองกำลังประชดประชันการเมืองไทยอยู่เหมือนกัน” (อายุ 20 ปี อาชีพนักศึกษาด้านการบัญชี สัมภาษณ์เดือนตุลาคม พ.ศ. 2555)

5.2 การลงคะแนนเสียงเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภา หรือ ส.ว.

การสนทนาระหว่างชาวบ้านกับผู้วิจัยเกี่ยวกับการเมืองระดับชาติ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องพรรคการเมือง เรื่องการเลือกตั้ง เรื่องการชุมนุมของกลุ่มคนเสื้อแดง ไม่เว้นแม้แต่การชุมนุมของคนเสื้อเหลือง ล้วนเป็นการสนทนาที่ออกกรสออกชาติพอสมควร ชาวบ้านส่วนใหญ่พยายามลำดับความทรงจำของตัวเองเกี่ยวกับสถานการณ์การเมืองในช่วงต่างๆ ยิ่งไปกว่านั้น ชาวบ้านคนหนึ่งยังได้พยายามลำดับเหตุการณ์ย้อนหลังไกลไปถึงสมัยที่สมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์เดินทางผ่านหมู่บ้านเพื่อไปยังฐานที่มั่นซึ่งเป็นถ้ำที่อยู่ไม่ไกลจากหมู่บ้านมากนัก เขาเล่าว่า สมัยที่เขาเป็นหนุ่ม เวลาเข้าไปหาของป่าบางครั้งจะเจอกับสมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์ประมาณสี่คนในเวลาพลบค่ำเสมอ สมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์จะสวมรองเท้ากลับด้าน หันสันของรองเท้าไปด้านปลายเท้าของตัวเอง แล้วหันสันปลายของรองเท้าไปทางสันเท้าของตัวเองเพื่อลวงเจ้าหน้าที่รัฐที่ติดตามมาให้หลงทิศทาง และสมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์จะไม่ทำร้ายชาวบ้าน แต่ถ้าเห็นว่า ชาวบ้านคนไหนตัดผมเกรียนเขาจะมีอาการหวาดระแวงคิดว่าเป็นเจ้าหน้าที่รัฐ บางครั้งสมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์จะขออาหารจากชาวบ้าน พวกเขาจะบอกให้ชาวบ้านเอาอาหารไปซ่อนไว้ตามเส้นทางเดินตรงจุดที่ได้ทำเครื่องหมายไว้ แต่เมื่อการสนทนาเรื่อยมาจนถึงประเด็นการเลือกตั้ง ส.ว. ชาวบ้านคนนี้ก็กลับไม่

ค่อยแสดงความคิดเห็นมากนัก ซึ่งชาวบ้านส่วนใหญ่ก็ไม่ค่อยมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการเลือกตั้ง ส.ว. เช่นกัน ยิ่งไปกว่านั้น ชาวบ้านบางส่วนไม่มีความคิดเห็นเกี่ยวกับ ส.ว. เลยด้วยซ้ำ ชาวบ้านที่แสดงความคิดเห็นคนหนึ่งกล่าวว่า “ส.ว. ไม่มีบทบาทโดดเด่นในสภา” (สัมภาษณ์เดือนตุลาคม พ.ศ. 2555) ขณะที่บางคนกล่าวว่า

“ไม่รู้จัก ส.ว. และ ส.ว. ก็ไม่รู้จักชาวบ้าน เพราะไม่เคยลงพื้นที่ พบปะกับชาวบ้าน เวลาลงคะแนนเสียงเลือกตั้งชาวบ้านจะรู้จัก ส.ว. ได้จากรถหาเสียง จากป้ายหาเสียงเท่านั้น ไม่มีได้เห็นตัว ผู้สมัครด้วยซ้ำ”

(สัมภาษณ์เดือนตุลาคม พ.ศ. 2555)

“ส.ว. เป็นนักการเมืองที่ทำงานแบบส.ส. คำว่านักการเมืองคือ ต้องมาจากการเลือกตั้งของประชาชน แต่ทุกวันนี้ ส.ว. บางคนไม่ได้มาจากเลือกตั้งของประชาชนใช่ไหม [?] ซึ่งถ้าเป็นเช่นนั้นไม่ควรเรียกว่านักการเมือง แล้วไม่ควรให้เราเสียเวลาไปเลือกตั้ง จะเป็นข้าราชการหรืออะไรก็ว่ากันไปเลย เพราะ นักการเมืองในความหมายของช้อย [ตัวเอง] คือคนที่ประชาชนเลือกเข้าไปทำหน้าที่แทนประชาชน”

(สัมภาษณ์เดือนมกราคม พ.ศ. 2556)

ขณะเดียวกัน ชาวบ้านบางส่วนแสดงความคิดเห็นว่า หาก ส.ว. แสดงตัวว่าเป็นคนเสื้อแดง แสดงตัวว่า มีความเกี่ยวข้องกับพรรคการเมืองก็อาจมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจได้พอสมควร อย่างไรก็ตาม ชาวบ้านกลุ่มเดียวกันนี้ได้แสดงความคิดเห็นเพิ่มว่า ในปัจจุบัน ชาวบ้านไม่สามารถตัดสินใจลงคะแนนเสียงเลือกตั้งแบบนั้นได้แล้ว เพราะนับตั้งแต่เกิดเหตุการณ์เสื้อเหลือง-เสื้อแดง ผู้สมัครรับเลือกตั้งเขตจังหวัดอุดรธานีมักแอบอ้างเรื่องเสื้อแดงควบคู่ไปกับการนำเสนอนโยบายและคุณสมบัติเสมอ ดังนั้น กรณีการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง ส.ว. ที่ชาวบ้านไม่มีความคุ้นเคยกับผู้สมัคร ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจขั้นสุดท้ายจึงเป็นการพิจารณานโยบายและคุณสมบัติส่วนตัวของผู้ลงสมัครเป็นสำคัญ ซึ่งผู้อาวุโสของหมู่บ้านได้กล่าวว่า

“ตอนนี้ใครจะลงสมัครการเมืองในอุดรต้องอ้างว่าเป็นคนเสื้อแดง ทั้งที่บางคนไม่เคยไปร่วมชุมนุมด้วยซ้ำ อย่างการเลือกตั้ง อบจ. ที่ผ่านมามีคนลงสมัคร 5 เบอร์ก็บอกเสื้อแดงทั้งหมด แต่เวลาเลือกเราจะดูว่าใครเป็นใคร ต้องพิจารณาคุณสมบัติและผลงานในอดีตของผู้สมัคร และดูนโยบายประกอบกันไปด้วย”

(สัมภาษณ์ ตุลาคม พ.ศ. 2555)

5.3 การลงคะแนนเสียงเลือกตั้งผู้แทนองค์การบริหารส่วนจังหวัดหรือ อบจ.

ถึงแม้ว่าโครงสร้างการทำงาน อบจ. จะไม่มีความใกล้ชิดกับหมู่บ้านนาใหญ่มากนักเมื่อเปรียบกับการเลือกตั้งระดับท้องถิ่นระดับอื่นๆ แต่เนื่องจากการเลือกตั้ง อบจ. อุดรธานีครั้งล่าสุดนางสมใจผู้เป็นภรรยาของนายสมหวัง ผู้ใหญ่บ้านและแกนนำคนเสื้อแดงของหมู่บ้านนาใหญ่ ได้ลงสมัครรับเลือกตั้งตำแหน่งสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนจังหวัดสังกัดพรรคเพื่อไทยด้วย ส่งผลให้โครงสร้างการทำงานของ อบจ. กลายเป็นกลไกการเมืองที่มีความใกล้ชิดและมีความสัมพันธ์กับชาวบ้านนาใหญ่โดยตรงในทันที ด้วยเหตุนี้ การตัดสินใจเลือกตั้ง อบจ. ของชาวบ้านจึงเกิดขึ้นบนฐานปฏิบัติการทางการเมืองในชีวิตประจำวันที่มีสัมพันธ์กับการปรับสมดุลทางอำนาจในหมู่บ้านควบคู่ไปพร้อมกับความหวังต่อผลประโยชน์ทางการเมืองของชาวบ้านจากการมีตัวแทนการเมืองระดับจังหวัดเป็นคนบ้านเดียวกันด้วย

การเลือกตั้งผู้แทนองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุดรธานี (อบจ.) ที่ประกอบด้วยการเลือกตั้งผู้ดำรงตำแหน่งนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัด (นายก อบจ.) และผู้ดำรงตำแหน่งสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนจังหวัด (สจ.) ที่จัดขึ้นเมื่อวันที่ 17 มิถุนายน พ.ศ. 2555 เดิมทีเป็นการเลือกตั้งที่ทีมผู้สมัครสังกัดพรรคเพื่อไทยจะสามารถคว้าชัยเหนือคู่แข่งได้อย่างง่ายดาย เพราะพรรคเพื่อไทยมีคะแนนนิยมสูงมากในจังหวัดอุดรธานี และพรรคยังได้วางยุทธศาสตร์การเลือกตั้งไว้อย่างรัดกุม ด้วยการส่งคุณอนุสรณ์ (ชื่อสมมุติ) ในฐานะนักการเมืองท้องถิ่นที่มีบทบาทโดดเด่นในการเมืองระดับชาติลงชิงชัยตำแหน่งนายก อบจ. และวางตัวคุณอุ้นเรื่อน หรือ สจ. เจี๊ยบ (ชื่อสมมุติ) ทายาทการเมืองของคุณณกุล (ชื่อสมมุติ) ส.ส. ระบบแบ่งเขต สังกัดพรรคเพื่อไทย ที่มีบทบาทสำคัญต่อขบวนการเสื้อแดงจังหวัดอุดรธานีเป็นรองนายก อบจ. พร้อมด้วยคัดสรรผู้ที่มีบทบาทในขบวนการเสื้อแดงจังหวัดอุดรธานีลงสมัครชิงตำแหน่ง สจ. ครอบคลุมทุกเขตเลือกตั้ง

แต่ก่อนการประกาศตัวผู้สมัครสังกัดพรรคเพื่อไทยเพียงไม่กี่วัน ได้เกิดการพลิกผันที่ส่งผลให้การเลือกตั้ง อบจ. อุดรธานี มีสีสันและมีความเข้มข้นเป็นอย่างมาก เมื่อคุณณกุลได้ฝ่าฝืนมติพรรคด้วยการส่งคุณอุ้นเรื่อนพร้อมทีมลงชิงชัยในนามกลุ่มแดงอุดรเพื่อไทย ขณะที่พรรคเพื่อไทย

ยังคงมีมติเดิมคือส่งคุณอนุสรณ์พร้อมจัดหาตัวผู้ลงสมัครใหม่เพื่อมาทดแทนตำแหน่งของทีมงานคุณนฤมลที่ว่างลง

ด้านบทบาทสมาพันธ์หมู่บ้านเสื้อแดงฯ ในการเลือกตั้ง อบจ. ครั้งนี้นับว่า มีการพลิกโฉมไม่แพ้ทีมผู้สมัคร แกนนาระดับจังหวัดที่เคยมีบทบาทสำคัญในสมาพันธ์หมู่บ้านเสื้อแดงฯ ได้กล่าวถึงการเลือกตั้ง อบจ. ว่า โดยมารยาททางการเมืองแล้วนั้น สมาพันธ์หมู่บ้านเสื้อแดงฯ ควรแสดงจุดยืนสนับสนุนกลุ่มแดงอุดรเพื่อไทย เพราะเป็นที่ทราบกันดีว่าคุณนฤมลมีบทบาทสำคัญต่อการสนับสนุนกิจกรรมของสมาพันธ์หมู่บ้านเสื้อแดงฯ และสนับสนุนแกนนำคนสำคัญของกลุ่มนี้มาอย่างต่อเนื่อง แต่สมาพันธ์หมู่บ้านเสื้อแดงฯ กลับประกาศตัวเป็นกลาง ไม่สนับสนุนผู้สมัครฝ่ายใดในการเลือกตั้ง อบจ. ซึ่งการกำหนดท่าทีของสมาพันธ์หมู่บ้านเสื้อแดงฯ ได้ถูกพูดถึงกันมากในพื้นที่จัดหวัดอุดรธานีว่า มีสาเหตุมาจากแกนนำคนหนึ่งที่มีอิทธิพลเป็นอย่างมากต่อสมาพันธ์หมู่บ้านเสื้อแดงฯ ได้ไปรับงาน [รับเงิน] จากผู้สมัครที่เป็นคู่แข่งของคุณนฤมลและคุณอนุสรณ์ ภายใต้ข้อตกลงว่า สมาพันธ์หมู่บ้านเสื้อแดงฯ จะไม่สนับสนุนทีมผู้สมัครทั้งสอง เพื่อเปิดพื้นที่ให้หมู่บ้านเสื้อแดงให้คู่แข่งของทั้งสองทีมได้เข้าไปหาเสียง และเพื่อทำลายเอกภาพของคะแนนเสียงในหมู่บ้านเสื้อแดงที่อาจเทไปที่ทีมของคุณนฤมลหรือคุณอนุสรณ์เพียงทีมเดียว ซึ่งจะส่งผลให้คะแนนเสียงกระจายถ่ายเทไปยังผู้สมัครทั้งสองทีมเท่าๆ กัน และทำคู่แข่งมีโอกาสคว้าชัยชนะในการเลือกตั้งได้มากขึ้น

ด้านแกนนำสมาพันธ์หมู่บ้านเสื้อแดงฯ ได้กล่าวถึงสาเหตุที่วางตัวเป็นกลางว่า คนเสื้อแดงอุดรธานีควรสามัคคีกันและลงสมัครรับเลือกตั้ง อบจ. ทีมเดียวกัน และทีมผู้สมัคร อบจ. ทุกทีม ล้วนเคยให้การสนับสนุนกิจกรรมหมู่บ้านเสื้อแดงมาก่อน และเพื่อหลีกเลี่ยงความขัดแย้งจากการแข่งขันกันเองของคนเสื้อแดง เพราะ สมาพันธ์หมู่บ้านเสื้อแดงฯ ที่มีแนวทางชัดเจนว่า ต้องการทำงานร่วมกับคนเสื้อแดงทุกกลุ่ม โดยเฉพาะเสื้อแดงระดับรากหญ้า จึงได้มีมติกำหนดท่าทีเป็นกลางไม่สนับสนุนผู้สมัครท่านใด และประกาศท่าทีดังกล่าวอย่างเป็นทางการด้วยการจัดแถลงข่าว แจกจ่ายใบปลิว และติดแผ่นป้ายประชาสัมพันธ์

ภาพที่ 12 ป้ายประชาสัมพันธ์ไม่สนับสนุนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งในการเลือกตั้ง อบจ.

บรรยากาศการเลือกตั้ง อบจ. ในเขตการเลือกตั้งหมู่บ้านนาใหญ่ นับว่ามีสีสันและเข้มข้นไม่แพ้กัน เมื่อนางสมใจภรรยาซึ่งเป็นของนายสมหวังได้รับคัดเลือกให้ลงชิงตำแหน่งสมาชิกองค์การบริหารส่วนจังหวัด (สจ.) สังกัดพรรคเพื่อไทย และมีคู่แข่งคนสำคัญเป็นผู้สมัครจากทีมกลุ่มแดงอุดรเพื่อไทยที่มีฐานเสียงสนับสนุนเป็นคนเสื้อแดงเหมือนกัน และยังได้นางสายบัวซึ่งเป็นพี่น้องแท้ๆ ของนางสมใจ แต่ปัจจุบันมีความขัดแย้งส่วนตัวกันรับหน้าที่เป็นหัวหน้าให้ในสนามเลือกตั้งระดับหมู่บ้านและระดับตำบลด้วย โดยนางสายบัวได้ใช้ยุทธศาสตร์การหาเลือกตั้ง ด้วยการพุ่งเป้าโจมตีไปที่จุดอ่อนด้านการศึกษา เพราะนางสมใจเรียนจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ขณะที่คู่แข่งจบการศึกษาระดับอาชีวศึกษา

นอกจากนี้ ในสนามการเลือกตั้งระดับหมู่บ้าน ประเด็นการใช้อำนาจของนายสมหวังในฐานะผู้ใหญ่บ้านและแกนนำคนเสื้อแดงที่เคยสร้างความไม่พอใจให้ชาวบ้าน อาทิ การปลดนายบุญมา (นามสมมติ) ออกจากตำแหน่งผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านโดยไม่สนใจเสียงคัดค้านของชาวบ้านและแต่งตั้งทีมงานของตัวเองขึ้นมาดำรงตำแหน่งแทน และประเด็นการเปิดหมู่บ้านเสื้อแดงรวมทั้งการทำกิจกรรมต่างๆ ภายใต้บริบทหมู่บ้านเสื้อแดง โดยไม่ผ่านความเห็นชอบของชาวบ้าน และผลประโยชน์ทับซ้อนทางเศรษฐกิจและการเมืองที่นายสมหวังและเครือข่ายได้รับจากการเปิดหมู่บ้านเสื้อแดง อาทิ เช่น การที่นางสมใจได้ลงสมัครรับเลือกตั้ง สจ. สังกัดพรรคเพื่อไทย ก็ได้ถูกหัวหน้าคณะหยิบยกขึ้นมาโจมตีนางสมใจในการเลือกตั้งครั้งนี้ อย่างไรก็ตาม นางสมใจกลับไม่ได้ให้ความสำคัญกับการโต้ตอบหรือพยายามตอบชี้แจงต่อประเด็นที่คู่แข่งหยิบยกขึ้นมาโจมตีมากนัก แต่กลับมุ่งความสำคัญไปที่การหาเสียง โดยพยายามนำเสนอจุดแข็งในฐานะเป็นสมาชิกของหมู่บ้าน และขอโอกาสทำงานพิสูจน์ความสามารถทางการเมืองของตัวเอง

ส่วนแนวทางการหาเสียงในพื้นที่สองตำบลที่อยู่ในเขตการเลือกตั้งเดียวกันนั้น เมื่อคู่แข่งของนางสมใจที่ได้รับการสนับสนุนจากสถานีวิทยุชมรมที่มีอิทธิพลต่อคนเสื้อแดงจังหวัดอุดรธานีเป็นอย่างมากได้ออกอากาศโจมตีนางสมใจว่าเป็นคนเสื้อแดงปลอม แอบอ้างความเป็นคนเสื้อแดงเพื่อก้าวเข้าสู่เส้นทางการเมือง ส่งผลให้ความเป็นหมู่บ้านเสื้อแดงนาใหญ่ได้ถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือโต้กลับทางการเมือง โดยทีมงานของนางสมใจได้การทำข้อความรณรงค์หาเสียงเพื่อตอบโต้คำกล่าวหาว่าเป็นคนแดงปลอมสรุปความได้ว่า “นางสมใจเป็นหนึ่งในแกนนำเปิดหมู่บ้านเสื้อแดงแห่งแรกๆ ของประเทศไทย เป็นนักต่อสู้ที่มีบทบาทสำคัญมาอย่างต่อเนื่อง และปัจจุบันกลายเป็นผู้ได้รับผลกระทบจากการชุมนุมเพราะมีลูกชายถูกจับและถูกคุมขังในคดีการเมือง” พร้อมกันนั้น การขึ้นเวทีหาเสียงของนางสมใจทุกครั้งจะต้องแนะนำตัวว่า เป็นภรรยาของนายสมหวังที่มีเครือข่ายการเมืองกว้างขวางในพื้นที่ จากการทำหน้าที่ระดมมวลชนเข้าร่วมชุมนุมกับนปช. ส่วนกลาง และที่เป็นที่รับรู้ว่าเป็นแกนนำเปิดหมู่บ้านเสื้อแดงแห่งแรกๆ ของประเทศไทย

ผลการเลือกตั้งนายก อบจ. ปรากฏว่าคุณอนุสรณ์ผู้สมัครสังกัดพรรคเพื่อไทยได้รับคะแนนเสียงชนะคู่แข่งทุกเขตการเลือกตั้ง ส่วนผลการเลือกตั้ง สจ. ปรากฏว่านางสมใจซึ่งเป็นผู้สมัครสังกัดพรรคเพื่อไทยเช่นกันมีคะแนนทิ้งห่างผู้สมัครคู่แข่งในพื้นที่สองตำบล ทว่าเธอไม่มั่นใจว่าประเด็นหมู่บ้านเสื้อแดงมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของชาวบ้านหรือไม่ แต่เธอมั่นใจว่าคะแนนเสียงที่ได้รับเกิดจากคะแนนนิยมของผู้เลือกตั้งที่มีต่อพรรคเพื่อไทย กลุ่มคนเสื้อแดง และโดยเฉพาะทักษิณ ทั้งนี้ นางสมใจให้เหตุผลว่า หากประเด็นหมู่บ้านเสื้อแดงมีอิทธิพลจริง ทำไมกลุ่มแดงอุดรเพื่อไทยที่มีความเกี่ยวข้องกับหมู่บ้านเสื้อแดงมากกว่าเธอกลับแพ้ในทุกเขต นอกจากนี้ เธอยังประเมินถึงความพ่ายแพ้ของกลุ่มแดงอุดรเพื่อไทยว่าอาจมีสาเหตุมาจากการหักหลังและไม่เคารพมติพรรคเพื่อไทย ซึ่งเท่ากับว่า หักหลังและไม่เคารพนายทักษิณ ซึ่งเป็นผู้นำที่ชาวบ้านในเขตนี้รักและศรัทธามาก และประเมินถึงชัยชนะของเธอว่า มีปัจจัยสนับสนุนจากเครือข่ายการเมืองของนายสมหวังด้วย ซึ่งเธอได้ให้ความเห็นว่า

“ตอนแรกไม่ได้สนใจหาเสียงว่าเป็นหมู่บ้านเสื้อแดง ว่ามีลูกชายถูกจับ แต่คนที่เขาเคยต่อสู้มาด้วยกัน เขาไม่พอใจที่ขวัญชัยโจมตีว่าเป็นแดงปลอม และคิดว่าตัวเองลงสมัครในนามพรรค ก็เท่ากับว่ามีนายใหญ่ [ทักษิณ] สนับสนุน ซึ่งชาวบ้านเขารักเขาศรัทธานายใหญ่อยู่แล้ว แล้ว สจ. ไก่ [นางสาวกิริติกานต์] หักหลังพรรค หักหลังนายมาลงสมัครเอง ชาวบ้านไม่พอใจอยู่แล้ว เหมือนตอนที่เนวินหักหลังนายใหญ่แล้วก็ได้ไม่ได้เกิดอีกเลย เห็นไหมว่าหลังลงจากลงนายก อบจ.แล้ว สจ. ไก่มาลง

เทศมนตรีอีกแต่ก็ไม่ได้เหมือนเดิม คนที่หักหลังนายแล้วยังไงก็ยากที่จะได้เกิดอีก
ยากที่ชาวบ้านเขาจะเลือกอีก”

(สัมภาษณ์มกราคม พ.ศ.2556)

ขณะที่นางสมใจชนะคู่แข่งในเขตพื้นที่ตำบลอื่นอย่างขาดลอย และได้ดำรงตำแหน่ง สจ. สมัยปัจจุบัน แต่เธอกลับแพ้การเลือกตั้งเขตพื้นที่ตำบลของตัวเอง ยิ่งไปกว่านั้นเธอยังมีคะแนนเสียงชนะคู่แข่งในเขตการเลือกตั้งในหมู่บ้านตัวเองประมาณ 10 คะแนนเท่านั้น ซึ่งนางสมใจกล่าวว่า ผลการเลือกตั้งนี้ เกิดจากการประเมินสถานการณ์การต่อต้านของชาวบ้านนาใหญ่ไว้ต่ำกว่าความเป็นจริงมากเกินไป จึงไม่ได้วางตัวหัวคะแนน และวางยุทธศาสตร์การหาเสียงในหมู่บ้าน และในตำบลอย่างรัดกุม แต่ไปทุ่มเทการหาเสียงในเขตพื้นที่ตำบลอื่นที่คิดว่าไม่มีฐานเสียงและไม่มี ความใกล้ชิดกับชาวบ้าน

ชาวบ้านนาใหญ่ได้ใช้สนามการเลือกตั้ง อบจ. เป็นทั้งกลไกการเลือกตัวแทนการเมือง และเป็น การแสดงออกถึงการต่อต้านและปฏิเสธความชอบธรรมของนายสมหวัง นอกจากนี้ การเลือกตั้ง อบจ. ยังได้แสดงให้เห็นถึงความซับซ้อนของการตัดสินใจลงคะแนนเสียงเลือกตั้งที่วางอยู่บน ฐานความสัมพันธ์ทางการเมืองและความสัมพันธ์ทางสังคมระดับท้องถิ่นและระดับชาติ ที่เกิดขึ้น ควบคู่กับการพิจารณาถึงคุณสมบัติส่วนตัวของผู้สมัคร ในลักษณะเป็นอิสระต่อกันระหว่างผู้ดำรง ตำแหน่งนายก อบจ. และ สจ.

ทั้งนี้ ผู้วิจัยพบว่า ชาวบ้านส่วนมากตัดสินใจเลือกตั้งนายก อบจ. โดยพิจารณาถึงความ เชื่อมโยงระหว่างนายวิเชียรกับพรรคเพื่อไทย ควบคู่ไปกับพิจารณาถึงวัยวุฒิ ประสบการณ์ทาง การเมือง และบารมีของนายอนุสรณ์ว่า มีความเหมาะสมกับตำแหน่งนายก อบจ. มากกว่าคุณอุ๋น เรือน ส่งผลให้คุณอนุสรณ์ได้คะแนนทิ้งห่างคุณอุ๋นเรือนในเขตการเลือกตั้งบ้านนาใหญ่ ดังที่ ชาวบ้านได้กล่าวว่า

“แม้จะเห็นว่า สจ.เจี๊ยบเข้าหาชาวบ้านจริงๆ ทำงานใกล้ชิดชุมชนตลอด แต่เขายังไม่
มีประสบการณ์มากพอ ถ้าเขาลง สจ. เราอาจเลือก แต่เขาไปลงนายก อบจ. ซึ่ง
เราเห็นแล้วว่า เขายังไม่มีบารมีและไม่มีประสบการณ์ระดับนั้น เราเลยเลือกวิเชียรที่
เห็นว่ามีประสบการณ์มากพอสำหรับการเป็นนายก อบจ.”

(สัมภาษณ์ตุลาคม พ.ศ. 2555)

นอกจากนี้ ยังมีชาวบ้านที่ตัดสินใจเลือกคุณอุ้นเวียนโดยผ่านการพิจารณาคุณสมบัติด้านอื่นๆ โดยไม่สนใจว่าพรรคเพื่อไทยและกลุ่มคนเสื้อแดงจะสนับสนุนผู้สมัครคนไหน และชาวบ้านคนนี้ยังเลือกนางสมใจด้วยเหตุผลว่า เขาเป็นญาติพี่น้อง และเป็นคนหมู่บ้านเดียวกัน โดยไม่เกี่ยวกับพรรคการเมืองและกลุ่มการเมืองเช่นกัน

“การเลือกตั้ง อบจ. ต้องพิจารณาหลายอย่างประกอบกัน ไม่ได้หมายความว่าพรรคส่งเสื้อแดงส่ง แล้วเราต้องเลือกเสมอไป เวลาเข้าคูหา การตัดสินใจอยู่กับเราไม่เกี่ยวกับกลุ่มการเมือง แล้ววิเชียรเรารู้ว่าพรรคเพื่อไทยกับเสื้อแดงที่เป็นแกนหลักสนับสนุน แต่เราก็ไม่เลือกเขา เพราะเขาไม่ได้มีผลงานที่เราพอใจ สมัยที่เป็นนักการเมืองอยู่ไม่ได้มีความสัมพันธ์อะไรกัน ไม่ได้ช่วยเหลืออะไรกัน เลยเลือกสจ.เจี๊ยบ ที่แม้พรรคจะไม่ส่งลง แต่เราเห็นเขาตลอด สจ.เจี๊ยบมาช่วยงานตลอด ส่วนตอนเลือก สจ. ก็เลือกคนในหมู่บ้านเดียวกันที่อยู่ในที่วิเชียร คนนี้ไม่เคยมีผลงานแต่เลือกเพราะว่าเป็นคนในหมู่บ้านเดียวกัน และเป็นดองกัน [เป็นญาติจากการแต่งงาน] น่าจะเข้าหาง่าย และอยากลองให้โอกาสทำงานดู สมัยหน้าค่อยมาพิจารณาผลงานอีกว่าจะเลือกอีกไหม”

(สัมภาษณ์ตุลาคม พ.ศ. 2555)

ขณะที่การเลือกตั้ง สจ. กลับพบว่า มีชาวบ้านเพียงไม่กี่คนที่ลงคะแนนเสียงเลือกตั้งให้นางสมใจ เพราะมองว่า เธอคือผู้สมัครสังกัดพรรคเพื่อไทย โดยไม่ตั้งคำถามถึงคุณสมบัติทางการศึกษา ไม่สนใจกระแสต่อต้านของชาวบ้าน แต่คะแนนเสียงของกลุ่มนี้ไม่สามารถเหมารวมได้ว่าเป็นกลุ่มคนที่สนับสนุนและจงรักภักดีต่อพรรคเพื่อไทยและกลุ่มคนเสื้อแดง เพราะพบว่า ยังมีความคลุมเครืออยู่มากกับความสัมพันธ์ส่วนตัวในฐานะเครือญาติ หรือที่มงานที่สนิทสนมกันจากการทำงานพัฒนาหมู่บ้านและต่อผู้การเมืองร่วมกันตลอดมา ยกตัวอย่างเช่น ชาวบ้านคนที่เคลื่อนไหวร่วมกันมานับแต่ปี พ.ศ. 2549 จนถึงปัจจุบันซึ่งเป็นพันธมิตรและให้การสนับสนุนด้านการเงินแก่นางสมใจกล่าวว่า “สจ. เราเลือกเขาคนในหมู่บ้าน เพราะเราเป็นที่มงานเดียวกันกับเขา ไปชุมนุมด้วยกันมาตั้งแต่มาตั้งปี 49 เวลาผู้ใหญ่บ้านจะกินเลี้ยงอะไรก็มาจัดที่บ้านเพราะสถานที่สะดวกสบาย เรียกว่าถูกกันคอบมาก” (สัมภาษณ์พฤศจิกายน พ.ศ. 2555)

นอกจากนี้ ยังพบว่า มีชาวบ้านบางส่วนที่ลงคะแนนเสียงให้นางสมใจ โดยที่ไม่คำนึงว่าเป็นผู้สมัครสังกัดพรรคเพื่อไทยและมีคนเสื้อแดงส่วนกลางสนับสนุน และไม่คำนึงคุณสมบัติทางการศึกษาของเธออยู่บ้าง แต่การตัดสินใจลงคะแนนเสียงนี้วางอยู่บนฐานว่าการได้คนในหมู่บ้าน

เป็น สจ. นำมาซึ่งเกิดประโยชน์มากกว่าได้คนจากหมู่บ้านอื่น “การเลือก อบจ. ที่ผ่านมา สจ. เราเลือกคนในหมู่บ้านเพื่อเหลือเผื่อขาดอะไรคงพอคุยกันได้บ้าง” (สัมภาษณ์ตุลาคม พ.ศ. 2555)

ขณะที่ชาวบ้านคนที่ถึงแม้ว่าได้แสดงความกังวลและวิพากษ์วิจารณ์ถึงคุณสมบัติด้านการศึกษาของเธออยู่บ้าง แต่ก็มอบคะแนนเสียงให้กับนางสมใจ เพราะอยากลองการให้โอกาสคนบ้านเดียวและเห็นถึงโอกาสที่จะได้รับประโยชน์จากคนบ้านเดียวกัน “อบจ. ไกลออกจากตัวไปหน่อยเวลาเลือกเลยต้องดูนโยบาย แต่ปีนี้ได้คนในชุมชนเป็นลง สจ. แม้เขาจะถูกใจมดีและเรารู้ว่าเขาไม่มีการศึกษา แต่คิดว่าน่าจะดีมากขึ้นเพราะใกล้กันและเข้าหาง่าย ลองลองเลือกดูก่อน ดูผลงานกันไปก่อน สมัยหน้าค่อยว่ากันใหม่” (สัมภาษณ์ตุลาคม พ.ศ. 2555)

ส่วนชาวบ้านอีกกลุ่มหนึ่งที่ตั้งคำถามถึงการใช้อำนาจหน้าที่ของนายสมหวัง และแสดงความกังวลต่อเครือข่ายการเมืองที่มีเพิ่มมากขึ้นอย่างต่อเนื่องนับตั้งแต่เข้าร่วมเคลื่อนไหวกับคนเสื้อแดง พบว่าส่วนมากคือแนวร่วมคนเสื้อแดง และในอดีตเคยเป็นมวลชนที่เคลื่อนไหวกับกลุ่มเสื้อแดงภายใต้การนำของนายสมหวัง และส่วนมากลงคะแนนเสียงเลือกตั้งให้กับนายวิเชียรในการชิงตำแหน่งนายก อบจ. แต่ไม่ลงคะแนนเสียงให้กับนางสมใจที่ลงชิงชัยตำแหน่ง สจ. ในทีมเดียวกัน

ทั้งนี้ พบว่า มีสองเหตุผลหลักๆ ที่ชาวบ้านไม่ลงคะแนนเสียงให้กับนางสมใจ คือ ต้องการต่อต้านและท้าทายอำนาจของนายสมหวังและนางสมใจ และต้องการสกัดกั้นการขยายอำนาจและเครือข่ายการเมืองของนายสมหวัง ดังที่ชาวบ้านคนหนึ่งได้กล่าวว่า

“ที่จริงแล้วตอนเลือก สจ. ชาวบ้านต้องเลือกคนของพรรค แล้วยังคนในหมู่บ้านลงในนามพรรคอีก ชาวบ้านยังต้องเลือกกันหมดบ้านเลยด้วยซ้ำ ใครจะไม่อยากได้นักการเมืองใหญ่ๆ เป็นคนบ้านเดียวกัน อย่างสมัยก่อนได้คนใกล้บ้าน มีคนพอรู้จักเป็นนักการเมืองใหญ่ๆ ก็ดีใจมากแล้ว แต่พอเลือกตั้ง สจ. ที่ผ่านมาไม่ได้เป็นแบบนั้น ชาวบ้านวิเคราะห์เรื่องอิทธิพลที่มากเกินไปของผู้ใหญ่บ้าน อย่างพวกผู้ช่วยคนเก่าที่เขาเคยโดนมาแล้ว ชาวบ้านกังวลมากจนเมื่อผู้ใหญ่บ้านเกือบแพ้การเลือกตั้งในบ้านตัวเอง ชนะไม่ถึง 10 คะแนนด้วยซ้ำไป และแพ้ในตำบลตัวเองด้วย แต่เขาไปได้คะแนนเสียงจากบ้านอื่นตำบลอื่นเยอะเลยได้เป็น สจ. แล้วชาวบ้านที่ไม่ได้เลือกเขาตอนนี้ก็ร้อนๆ หนาวๆ เหมือนกัน”

(สัมภาษณ์พฤศจิกายน พ.ศ. 2555)

5.4 การลงคะแนนเสียงเลือกตั้งผู้แทนองค์การบริหารส่วนตำบล หรือ อบต.

อบต. เป็นการเมืองท้องถิ่นที่มีความใกล้ชิดกับชาวบ้านอย่างยิ่ง การบริหารงานและนโยบายการพัฒนามีความสัมพันธ์กับหมู่บ้านโดยตรง ผู้ลงสมัครรับเลือกตั้งตำแหน่งนายก อบต. ก็เป็นคนในตำบลที่สามารถสืบสาวถึงพื้นเพได้ ส่วนผู้ลงสมัครตำแหน่งสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล หรือ ส.อบต. ยิ่งเป็นคนในหมู่บ้านที่รู้จักนิสัยใจคอและประวัติความเป็นมากันเป็นอย่างดีด้วยเหตุนี้ ในการตัดสินใจลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง อบต. ชาวบ้านจึงไม่ให้ความสำคัญกับการพิจารณาถึงนโยบายมากนักเมื่อเทียบกับการเลือกตั้งระดับชาติที่ชาวบ้านมุ่งเน้นการจัดสรรทรัพยากรผ่านนโยบายการเมืองเป็นสำคัญ แต่ในการเลือกตั้งระดับ อบต. พบว่า ชาวบ้านให้ความสำคัญกับการพิจารณาถึงตัวตนและบทบาทของผู้ลงสมัคร ซึ่งได้ปรากฏเป็นที่ประจักษ์ต่อสายตาชาวบ้านมาก่อนแล้วว่า ชาวบ้านสามารถเข้าหาผู้สมัครคนนั้นๆ ได้ง่ายหรือไม่ พึงพาอาศัยได้อย่างไรบ้าง ช่วยงานหมู่บ้านและช่วยงานชาวบ้านสม่ำเสมอเพียงใด ดังที่ชาวบ้านคนหนึ่งได้กล่าวว่า

“นโยบายหลักๆ เราเลือก ส.ส. กับพรรคการเมืองไปแล้ว ฉะนั้น การเลือกตั้ง อบต. ที่ใกล้ชิดชาวบ้านกับหมู่บ้านมาก เราเลยต้องดูว่าเขาคบค้าสมาคมกับคนหมู่บ้านดีไหม ร่วมงานในชุมชนดีไหม งานในชุมชนเรามาทุกงานไหม งานศพ งานบวช งานแต่ง งานโยธา [งานพัฒนาชุมชน] มาไหม ชาวบ้านเรียกใช้ได้ง่ายไหม เวลามีปัญหาอยากเจอต้องไปหา ต้องนัดไปเจอที่ อบต. ใหม่ [ไปหาที่ทำงานอย่างเป็นทางการเท่านั้น] ดูกันแค่นี้แหละ เอาคนที่เข้าหาง่ายและช่วยงานชุมชนดีกว่า”

(สัมภาษณ์ตุลาคมพ.ศ. 2555)

อย่างไรก็ตาม การเลือกตั้ง ส.อบต. ของหมู่บ้านนาใหญ่ที่จัดขึ้นเมื่อเดือนตุลาคม พ.ศ. 2555 ซึ่งผู้วิจัยได้เข้าไปสังเกตการณ์การเลือกตั้งด้วย พบว่า มีลักษณะเป็นหนึ่งภาคต่อจากการเลือกตั้ง อบจ. หากแต่เป็นภาคต่อที่มีความเข้มข้นมากว่าเป็นอย่างมาก เพราะการเลือกตั้ง อบต. นอกจากเป็นการเลือกคนเข้าไปทำงาน เป็นเครื่องมือที่แสดงออกถึงการต่อต้าน และปฏิเสธความเป็นธรรมของเครือข่ายการเมืองของนายสมหวังเหมือนที่เกิดในการเลือกตั้ง อบจ. แล้ว ชาวบ้านยังใช้การเลือกตั้ง ส.อบต. เป็นเครื่องมือถ่วงดุลและกระจายอำนาจการเมืองที่มีแนวโน้มจะกระจุกอยู่ภายใต้โครงข่ายความสัมพันธ์ของนายสมหวัง ให้กระจายอำนาจออกไปสู่เครือข่ายการเมืองอื่นๆ ในหมู่บ้านอีกด้วย

ในขณะเดียวกัน นายสมหวังก็พยายามใช้การเลือกตั้ง ส.อบต. เป็นเครื่องมือยึดรวมอำนาจการเมืองแบบทางการในหมู่บ้านและท้องถิ่นเข้าไว้กับตัวเอง และใช้เป็นเครื่องมือชำระค่านางสายบัวซึ่งมีความขัดแย้งส่วนกัน และเป็นหวัคະແນນให้ผู้สมัคร ส.จ. ที่เป็นคู่แข่งของนางสมใจ จนส่งผลให้เธอแพ้การเลือกตั้งในระดับตำบลและเกือบแพ้การเลือกตั้งในหมู่บ้านตัวเองด้วย โดยการสนับสนุนผู้สมัครสองคนอย่างเปิดเผยในการเลือกตั้ง ส.อบต. ครั้งนี้

ทั้งนี้ การเลือกตั้ง ส.อบต. ของหมู่บ้านนาใหญ่ มีผู้สมัครชิงตำแหน่งทั้งหมดสามคน แต่จะมีผู้ชนะที่ได้ดำรงตำแหน่งเพียงสองคน และชาวบ้านมีสิทธิลงคะแนนได้สองหมายเลข และผลการเลือกตั้งปรากฏว่า นางสายบัวซึ่งเป็นคู่แข่งของนายสมหวังได้รับการเลือกตั้งให้ดำรงตำแหน่ง ส.อบต. พร้อมกับผู้สมัครหนึ่งคนที่นายสมหวังให้การสนับสนุน แต่ภายหลังการนับคะแนนเสียงเลือกตั้งแล้วเสร็จ เครือข่ายการเมืองของนายสมหวังได้ตัดความสัมพันธ์กับผู้สมัครคนดังกล่าวลงทันที ด้วยเหตุว่า ได้หักหลังด้วยการไม่ปฏิบัติตามยุทธศาสตร์การเลือกตั้งที่นายสมหวังเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการกำหนดแนวทางให้ผู้สมัครที่เขาสนับสนุนทั้งสองไปเจรจากับญาติพี่น้องเพื่อขอให้ลงคะแนนเสียงให้กับผู้สมัครทั้งสองคนที่นายสมหวังสนับสนุน เพื่อปิดคะแนนให้ทั้งห่างคู่ต่อสู้ที่มีคะแนนสนับสนุนจากญาติพี่น้องเพียงกลุ่มเดียว แต่ผลการเลือกตั้งที่ออกมาปรากฏว่า ญาติพี่น้องของผู้สมัครคนหนึ่งไม่ได้ทำตามข้อตกลง เพราะได้ลงคะแนนเสียงแบบกาโดดหรือลงคะแนนให้กับผู้สมัครที่เป็นญาติของตัวเองเพียงหมายเลขเดียว ขณะที่ญาติพี่น้องของผู้สมัครอีกคนหนึ่งได้ลงคะแนนเสียงให้ผู้สมัครทั้งสองคนตามที่ตกลงกันไว้ ส่งผลให้ผู้สมัครคนที่ถูกกล่าวหาว่าหักหลังได้คะแนนเป็นลำดับที่หนึ่ง ขณะที่ผู้สมัครอีกคนได้ลำดับที่สาม จึงเท่ากับว่านางสายบัวซึ่งเป็นคู่แข่งของนายสมหวังที่ได้คะแนนเสียงเป็นลำดับที่สองกลายเป็นผู้ได้รับเลือกตั้งให้ดำรงตำแหน่ง ส.อบต. อันเป็นมาจากการหักหลังกันเองของสองผู้สมัครที่นายสมหวังให้การสนับสนุนนั่นเอง

อย่างไรก็ตาม ความพ่ายแพ้ของทีมงานนายสมหวังยังมีสาเหตุอื่นๆ ประกอบด้วย เช่น คุณสมบัติและบทบาทการทำงานของผู้สมัครที่ไม่เข้าตาชาวบ้าน รวมทั้งบทบาทของนายสมหวังในฐานะหวัคະແນນที่สร้างความไม่พอใจให้กับชาวบ้านเป็นอย่างมาก ชาวบ้านมองว่า นายสมหวังในฐานะผู้ใหญ่บ้านวางตัวไม่เหมาะสมที่ออกหน้าสนับสนุนผู้ลงสมัครรับเลือกตั้งสองคน เพียงเพราะต้องการทำลายนางสายบัวผู้สมัครรับตั้ง ส.อบต. ซึ่งมีความขัดแย้งกันด้วยปัญหาส่วนตัว

ชาวบ้านที่มีความสัมพันธ์ที่ดีกับนายสมหวังเล่าถึงความไม่พอใจที่มีต่อวิธีหาเสียงในลักษณะบีบบังคับจิตใจของนายสมหวัง ที่ต้องการให้เธอลงคะแนนเสียงให้กับผู้สมัครทั้งสองคนที่เขาสนับสนุน ซึ่งเธอได้ยืนยันอย่างหนักแน่นกับนายสมหวังไปแล้วว่า จะลงคะแนนเสียงให้ผู้สมัคร

ที่นายสมหวังสนับสนุนเพียงคนเดียว เพราะเธอชอบการทำงานของผู้สมัครคนนี้ ส่วนผู้สมัครอีกคนหนึ่งนั้น เธอจะไม่ลงคะแนนเสียงให้เพราะไม่เคยเห็นบทบาทด้านงานพัฒนาในหมู่บ้านมาก่อน และเธอจะมอบอีกหนึ่งคะแนนเสียงให้กับผู้สมัครที่เป็นคู่แข่งกับนายสมหวัง เมื่อได้ยินเช่นนั้น นายสมหวังที่รู้จักมักคุ้นกันดีกับเธอได้ขอร้องในลักษณะออกคำสั่งว่า

“ถ้าไม่เลือกทั้งสองเบอร์ ก็ให้โหวตเบอร์เดียวไปเลย” ซึ่งเธอกล่าวว่า “ไม่เคยมีหัวคะแนนคนไหนมาหาหาเสียงด้วยท่าทีที่คุกคามและบีบบังคับเธอแบบนี้มาก่อน “ไม่เคยมีหัวคะแนนมาหาคอ มาหักหาญจิตใจกันแบบนี้ “ไม่เคยมีใครมาชี้เป็นชี้ตายว่าต้องเลือกแบบนี้แบบนี้เท่านั้น ทุกคนมีแต่เข้ามาแบบนอบน้อม มาขอคะแนนเสียง มาขอฝากเนื้อฝากตัว ขอโอกาสทำงาน มาขอห้อย(ขอแบ่งคะแนน) “ไม่เคยมีใครออกคำสั่งแบบนี้มาก่อน”

(สัมภาษณ์เดือนตุลาคม พ.ศ. 2555)

ขณะที่ชาวบ้านคนหนึ่งที่เคยไปร่วมชุมนุมกับนายสมหวัง ยังได้วิพากษ์วิจารณ์ถึงความไม่เหมาะสมต่อบทบาทของนายสมหวังในฐานะผู้ใหญ่บ้านในการเลือกตั้งครั้งนี้อย่างรุนแรง และถึงแม้เธอจะอยู่บ้านเยื้องกับผู้สมัครคนหนึ่งที่น่าายสมหวังสนับสนุน และนายสมหวังได้มาหาเสียงกับเธอไว้แล้ว แต่เธอจะไม่ลงคะแนนให้กับผู้สมัครคนดังกล่าว เพราะเธอไม่อยากจะถูกนายสมหวังใช้เป็นเครื่องมือแก้แค้นส่วนตัว

ส่วนชาวบ้านที่มีความขัดแย้งและไม่พอใจนายสมหวังอยู่ก่อนแล้วยังรู้สึกอึดอัดและไม่พอใจอย่างมากต่อบทบาทของนายสมหวัง คนกลุ่มนี้ประกอบด้วยชาวบ้านอย่างน้อยสามกลุ่ม คือ ญาติพี่น้องและพวกพ้องของนายบุญมาอดีตผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านที่ถูกนายสมหวังปลดออกจากตำแหน่งไปเมื่อปี พ.ศ. 2554 เครือข่ายของนางสายบัวที่เป็นคู่แข่งของนายสมหวัง และชาวบ้านที่ไม่สนับสนุนเสื้อแดงและพรรคเพื่อไทยอย่างชัดเจน ซึ่งคนกลุ่มนี้มักถูกทีมงานนายสมหวังโจมตีว่าเป็นคนเสียชื่อเสียง คนทั้งสามกลุ่มนี้ได้แสดงท่าทีชัดเจนกับผู้วิจัยว่า จะลงคะแนนเลือกตั้งให้กับผู้สมัครที่อยู่ตรงข้ามกับนายสมหวัง เพราะไม่ต้องการให้อำนาจการเมืองตกอยู่กับฝ่ายของนายสมหวังมากเกินไป และต้องการให้นายสมหวังรู้ว่า มีชาวบ้านต่อต้านเป็นจำนวนมากขนาดไหน

“ตอนเลือก สจ. มันยังไม่ชัดเจนมาก เพราะบางคนเขาก็เลือกเอาว่า คนบ้านเดียวกัน แต่คอยดูวันเลือกตั้ง. เพราะมันมีแต่คนบ้านเดียวกัน มันจะชัดเจนว่าชาวบ้านเขาเอาใครไม่เอาใคร และคิดว่าคะแนนที่อยู่ตรงข้ามเขาจะมีเพิ่มขึ้นด้วยซ้ำ

เพราะเลือกวันตั้ง อบต. คนที่ไปงานไกลๆ เขาจะกลับหลายคน แล้วคนพวกนี้เขาก็รู้เรื่องรูปร่างในบ้านหมด เพราะพี่น้องเขาโทรหากันตลอด”

(สัมภาษณ์เดือนตุลาคม พ.ศ. 2555)

“ผู้ใหญ่บ้านเข้ามาสนับสนุนและจัดแจงช่วยหาเสียงให้กับคนของเขาทั้งหมด เพราะจะดันคนที่ไม่เห็นด้วยให้ตกไป ดันให้ออกไปจากเส้นทางการเมืองเลย ทั้งที่เป็นญาติกัน พอเราได้ยินแบบนี้ก็ตกใจ เพราะได้ยินมากับหูออกจากปากผู้ใหญ่บ้านเองเลย ว่า จะกันไม่ให้พี่น้องได้เกิดทางการเมือง เขาพูดประกาศไปเลยว่า ใครเลือกเบอร์นี้จะไม่ให้ยืมเงินล้าน ใครอยากได้เงินล้านต้องไม่เลือกเบอร์ 2 (เบอร์ของญาติ) ส่วนตัวไม่เห็นด้วยมาก มองว่าผู้ใหญ่ทำเกินไป ออกหน้าเกินไป แล้วเอาเงินล้านมาปิดชาวบ้านได้อย่างไร ได้ยินชาวบ้านพูดเรื่องนี้เยอะ ไม่สมควรมากเพราะเขาทะเลาะกันเรื่องส่วนตัวแล้วมาลงกับหมู่บ้าน มาลงกับงานบริหารหมู่บ้านได้อย่างไร เลยทำให้ในการเลือกตั้ง อบต. ชาวบ้านโจมตีผู้ใหญ่บ้านเยอะ เพราะแกมีบทบาทชัดเจนเกินไป ไม่เป็นกลาง”

(สัมภาษณ์เดือนตุลาคม พ.ศ. 2555)

ดูเหมือนว่า ความกังวลต่ออิทธิพลและอำนาจของนายสมหวังไม่ได้เกิดขึ้นเฉพาะกับคู่ขัดแย้งหรือคนที่มีจุดยืนทางการเมืองแตกต่างไปจากนายสมหวังเท่านั้น เพราะชาวบ้านที่เป็นญาติกับนายสมหวัง และนายสมหวังได้มาหาเสียงกับเขาไว้แล้วเพื่อให้ลงคะแนนเสียงเลือกตั้งให้กับผู้สมัครสองคนที่นายสมหวังสนับสนุนอยู่ แต่เขาคิดว่า จะลงคะแนนเสียงให้กับผู้สมัครที่นายสมหวังสนับสนุนเพียงคนเดียว เพราะขึ้นชื่อการทำงานของผู้สมัครคนนี้อยู่แล้ว แต่เขาก็กลับเกิดความกังวลว่า คะแนนเสียงของเขาอาจไปทำให้อิทธิพลของนายสมหวังเพิ่มมากขึ้น และอิทธิพลที่เพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ ของนายสมหวังที่มีวาระดำรงตำแหน่งผู้ใหญ่อีกเกือบ 20 ปี ยังมีแนวโน้มจะทำให้ชาวบ้านตกอยู่สภาวะคับข้องหมองใจและเสื่อมระอาต่อพฤติกรรมลุแก่อำนาจของเขามากยิ่งขึ้น และที่สำคัญ อาจทำให้ชาวบ้านไม่เว้นแต่ญาติพี่น้องที่สักวันอาจเป็นตัวเขาเองต้องแตกคอกันได้ในอนาคต

นอกจากการตัดสินใจทางการเมืองในลักษณะเกลี้ยอำนาจหรือเปลี่ยนชั่วคราวที่เป็นกลไกตามปกติที่ชาวบ้านใช้กระจายทรัพยากรท้องถิ่นไม่ให้กระจุกอยู่กับกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งเป็นการเฉพาะแล้ว การสังเกตการเลือกตั้งครั้งนี้ยังพบความน่าสนใจอื่นๆ ที่เกิดภายใต้บริบทการเลือกตั้งท้องถิ่นอีกหลายประเด็น

5.4.1. ความเสื่อมถอยของระบบอุปถัมภ์แบบเก่า

มีชาวบ้านคนหนึ่งได้รับความช่วยเหลือจากโครงการ “ซ่อมแซมบ้านประชาชน สร้างกุศลถวายพ่อของแผ่นดิน” เพื่อเทิดพระเกียรติ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษาครบ 7 รอบ 5 ธันวาคม 2554 ซึ่งเป็นโครงการสืบเนื่องมาจากการกลายเป็นหมู่บ้านสีแดง และกลุ่มชาวบ้านที่มีบทบาทสำคัญต่อการสร้างบ้านให้เธอจนแล้วเสร็จ คือทีมงานของนายสมหวังในฐานะผู้ใหญ่บ้านที่มีความรับชอบโดยตรงต่อโครงการ

ก่อนการลงเลือกตั้ง ส.อบต. นายสมหวังได้จัดเลี้ยงสังสรรค์ติดต่อกันอย่างน้อยสามคืน ชาวบ้านคนนี้ได้มาร่วมงานติดต่อกันสองคืน และช่วยงานจัดเตรียมอาหารในครัวด้วยหนึ่งคืน และผู้วิจัยคาดการณ์ว่า เธอน่าจะได้รับเงินเป็นสินน้ำใจจากผู้สมัครที่แกนนำสนับสนุนด้วย แต่ไม่ว่าเธอจะได้เงินตอบแทนเป็นสินน้ำใจหรือไม่ โดยภูมิหลังและการแสดงตัวในงานเลี้ยงอย่างน้อยสองคืน น่าจะพอทำให้นายสมหวังเชื่อมั่นว่า เธอต้องลงคะแนนเสียงให้กับผู้สมัครที่เขาสนับสนุนทั้งสองคน แต่ทันทีที่การนับคะแนนอย่างไม่เป็นทางการแล้วเสร็จ เธอซึ่งเฝ้าดูการนับคะแนนอย่างใกล้ชิดได้เผลอเข้ากอดแสดงความยินดีต่อชัยชนะของนางสายบัวที่เป็นคู่แข่งนายสมหวังอย่างไม่ยำเกรงต่อสายตาของทีมงานนายสมหวังที่จับจ้องอยู่

ถึงแม้ไม่ทราบว่าเป็นใครในการเลือกตั้งครั้งนี้ แต่สำหรับผู้วิจัยปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นได้ทำลายและย้ำว่า ระบบอุปถัมภ์ดั้งเดิมที่มีอุดมการณ์ว่าด้วยบุญคุณ การกตัญญูรู้คุณได้เสื่อมถอยลงไปมากภายใต้กลไกการเลือกตั้งที่เปิดโอกาสให้ผู้อุปถัมภ์หรือฝ่ายการเมืองกับผู้เลือกตั้งหรือผู้อยู่ใต้การอุปถัมภ์มีอำนาจต่อรองภายใต้อุดมการณ์ที่ว่าด้วยความคุ้มค่าและการตอบสนองความพึงพอใจสูงสุดระหว่างกัน และยิ่งมีการแข่งขันสูงมาก นั้นหมายความว่า มีการเสนอประโยชน์ให้ชาวบ้านมากขึ้นเท่านั้น ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยได้คาดการณ์ว่า เธออาจได้รับหรือคาดหวังจะได้รับการอุปถัมภ์จากนางสายบัวที่เป็นคู่แข่งของนายสมหวัง ซึ่งไม่จำเป็นต้องเป็นเงินหรือทรัพย์สินมีค่าเสมอไป แต่อาจคุ้มค่าความเป็นคนและที่ทางในสังคมมากกว่าที่ได้รับภายใต้โครงข่ายความสัมพันธ์ของนายสมหวัง ซึ่งเธออาจมีสถานะเป็นเพียงแม่ครัวในงานกินเลี้ยง หรือภายใต้โครงการซ่อมแซมบ้านที่เธออาจเป็นเพียงชาวบ้านจวนๆ และไม่สามารถทำงานหาเงินมาสร้างบ้านได้ด้วยตัวเอง

5.4.2. การทำหน้าที่ของเงินในการเลือกตั้งระดับท้องถิ่น

ในเขตเลือกตั้งที่มีผู้มีสิทธิเลือกตั้งเพียง 122 คน แต่กลับพบว่า มีการใช้เงินของผู้เลือกตั้งสามคนรวมกันอย่างน้อย 350,000 บาท หรือประมาณ 2,870 บาทต่อผู้มีสิทธิเลือกตั้งหนึ่งคน ทั้งนี้ ผู้สมัครสองคนที่นายสมหวังสนับสนุนใช้เงินรวมกันประมาณ 250,000 บาท ส่วนนางสายบัวคาดว่าใช้เงินไม่แตกต่างกันมากนัก เพราะทั้งสามคนล้วนใช้ยุทธวิธีคล้ายคลึงกันในการจ่ายเงินให้กับผู้มีสิทธิเลือกตั้ง ด้วยการจัดทำบัญชีรายชื่อบ้านที่มีแนวโน้มว่าจะลงคะแนนเสียงเลือกตั้งให้กับตัวเอง และพบว่า มีการแบ่งกลุ่มชาวบ้านเพื่อคำนวณการจ่ายเงินออกเป็นอย่างน้อยสองกลุ่ม คือ กลุ่มเป็นชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านที่คาดว่า จะได้เงินคนละ 500-1,000 บาทเป็นอย่างน้อย และชาวบ้านที่ทำงานอยู่ในเมืองใหญ่ เช่น กรุงเทพฯ พัทยา ที่จะได้ค่าใช้จ่ายสำหรับเดินทางประมาณ 1,500 – 3,000 บาท อย่างไรก็ตาม พบว่า อัตราการจ่ายเงินมีความแตกต่างกันไปตามการต่อรองระหว่างผู้เลือกตั้งกับหัวหน้าคณะด้วย นอกจากการจ่ายเงินสดแบบยืมหัวหรือจ่ายเป็นรายบุคคลแล้ว ยังมีการจัดเลี้ยงหลายรูปแบบเกิดขึ้นระหว่างการเลือกตั้ง เช่น การจัดเลี้ยงที่มงานอย่างเอิกเกริกของฝ่ายนายสมหวัง และการจัดเลี้ยงที่มงานอย่างเจียม ๆ ของฝ่ายนางสายบัว การให้ชาวบ้านที่จับกลุ่มกินเลี้ยง (ดื่มเหล้า-เบียร์) ตามวิถีประจำวันปกติไปเบิกเหล้าหรือเบียร์จากร้านค้าในหมู่บ้านและลงบัญชีเป็นหนี้ของผู้สมัคร และในวันเลือกตั้งจริง การกินเลี้ยงได้ถูกจัดขึ้นกระจายหลายจุดทั่วหมู่บ้าน เหล้าและเบียร์ในร้านค้าประจำหมู่บ้านทั้งสองแห่งถูกจำหน่ายจนหมดเกลี้ยง และระหว่างที่ผู้วิจัยพักดื่มน้ำอัดลมที่ร้านขายของชำแห่งหนึ่ง ได้มีชาวบ้านสองคนมาเบิกเบียร์ที่ร้านค้าไปหนึ่งลังเต็ม เจ้าของร้านบอกกับผู้วิจัยว่า เป็นคนของผู้สมัครที่มาเอาเบียร์ไปแจกชาวบ้าน นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังมีโอกาสเดินทางไปซื้อเหล้าและเบียร์กับเจ้าของร้านขายของชำที่หมู่บ้านร้านค้าส่งประจำตำบลด้วย เขากล่าวว่า บรรยากาศการเลี้ยงแบบนี้เกิดขึ้นเป็นปกติเมื่อมีเทศกาลหรือมีกิจกรรมเกิดขึ้นในหมู่บ้าน เพราะชาวบ้านส่วนมากชอบความสนุกสนานเฮฮา ชาวบ้านที่ไปทำงานในเมืองใหญ่เวลากลับบ้านก็มักจะจัดเลี้ยงสังสรรค์ในหมู่เครือญาติเป็นปกติ และเขายอมรับว่า เงินจากการเลือกตั้งมีผลต่อปริมาณการกินดื่มที่เพิ่มมากขึ้นด้วย

นอกจากพิจารณาถึงเงินหมุนเวียนและกิจกรรมที่เกิดในการเลือกตั้งแล้ว ประเด็นสำคัญที่ผู้วิจัยพยายามทำความเข้าใจคือการทำหน้าที่ของเงินในการเลือกตั้ง เพราะจากการสัมภาษณ์เชิงลึกกับชาวบ้านก่อนการเลือกตั้งสี่วัน ทำให้ผู้วิจัยคาดการณ์ได้ถูกต้องว่า ผู้สมัครสองคนที่จะได้รับชัยชนะในการเลือกตั้งคือใคร และถึงแม้ว่า เป็นที่ทราบกันดีในหมู่ชาวบ้านว่า ผู้วิจัยมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับนายสมหวัง แต่หลังการปรับเทคนิควิธีการเก็บข้อมูลเพื่อให้ชาวบ้านประเมินตัวตนผู้วิจัยในฐานะนักศึกษาปริญญาโท บวกกับความไม่พอใจของชาวบ้านต่อบทบาท

ของนายสมหวังที่เพิ่มสูงขึ้นเรื่อยๆ ส่งผลให้ชาวบ้านตอบคำถามอย่างขัดถ้อยขัดคำ และไม่มีอาการกังวลต่อการให้สัมภาษณ์อย่างที่พบในช่วงหนึ่งหรือสองวันแรกของการพื้นที่แต่อย่างใด

การเก็บข้อมูลในวันที่สาม ผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนมากตอบคำถามด้วยท่าทีที่เป็นกันเองและผ่อนคลายลงมากไม่เว้นแม้แต่คำถามปลายปิดที่ผู้วิจัยไม่คาดคิดว่า จะได้คำตอบว่าชาวบ้านจะเลือกใครเป็น ส.อบต. ซึ่งชาวบ้านบางคนตอบทันทีว่า จะเลือกหมายเลขไหนเพราะอะไร ขณะที่บางคนพยายามอธิบายการตัดสินใจว่า มีแนวโน้มอย่างไร แต่ก่อนการเลือกตั้งสองวันกลับพบมีการจ่ายเงินให้กับผู้เลือกตั้งในจำนวนที่มากกว่าเดิมเพื่อเกทับหรือเพื่อยื่นเสนอที่สูงกว่าคู่แข่ง บัญชีรายชื่อชาวบ้านที่ถูกเขียนด้วยลายมือยังคงถูกกางบนโต๊ะประชุมของทีมงานนายสมหวังเพื่อประเมินแนวโน้มการตัดสินใจของชาวบ้านตามเดิม แต่ผลการเลือกตั้งเฉพาะผู้สมัครที่นายสมหวังสนับสนุนกลับกลายเป็นว่า ผู้สมัครที่ใช้เงินถึง 150,000 บาท คือผู้ที่แพ้การเลือกตั้ง ส่วนผู้สมัครที่ใช้เงินประมาณ 100,000 บาท กลับเป็นฝ่ายได้รับชัยชนะ ในขณะที่ผู้สมัครที่เป็นคู่แข่งขัดแย้งของนายสมหวังได้ถูกประเมินว่า ใช้เงินไม่น้อยกว่า 100,000 บาทก็กลายเป็นผู้ได้รับชนะเช่นกัน

ชาวบ้านที่ได้เงินจากผู้สมัครแล้วสองคน และได้กินเบียร์จากผู้สมัครแล้วหนึ่งครั้ง กล่าว
ว่า

“การเลือกตั้งอบต.จะไปใช้สิทธิเต็มที่ ใครให้เงินมารับหมดแหละ เหล้าเบียร์ซื้อให้ก็กินหมด แต่เวลาเลือก จะเลือกใครอย่างไรเป็นสิทธิของเรา การเลือก อบต.นี้ไม่อยากเลย มีแต่คนในหมู่บ้าน พักใส่‘หมา’ก็รู้ว่าใครเป็นใคร ใครเป็นอย่างไร ตอนนี้มีคนเอาเงินมาให้ใช้แล้วสองคน เมื่อวานก็ได้กินเบียร์จนแกล้มแดงไปแล้ว แต่ว่าจะลงคะแนนเสียงให้ใครก็ได้เป็นสิทธิของชาวบ้าน ไม่ต้องมาพูดกันมาก ไม่ต้องมาใช้อำนาจ ไม่มีใครเก่งกว่าใครหรอก การเลือกตั้งชาวบ้านนี้แหละเป็นใหญ่”

(สัมภาษณ์เดือนตุลาคม พ.ศ. 2555)

¹ “พักใส่‘หมา’” เป็นสำนวนอีสาน แปลตามตัวอักษรหมายถึง การสับสิ่งของบางอย่างโดยละเอียดก่อนใส่ลงในภาชนะที่บดแสงที่ไม่สามารถมองเห็นจากด้านนอกได้อย่างเช่น โห แต่ผู้ที่คุ้นชินจะสามารถทราบว่ามีสิ่งอะไร มีรูปลักษณะดั้งเดิมอย่างไร และหากแปลตามสำนวนหมายถึง การรู้จักตัวตนใครคนหนึ่งเป็นอย่างดี ไม่ว่าใครคนนั้นจะพยายามสร้างภาพลักษณ์หรือพยายามเสแสร้งทุกวิถีทางเพื่อกลบเกลื่อนตัวตนที่แท้จริงของเขาก็ไม่สามารถจะปกปิดตัวตนจากสายของคนที่รู้จักเขาเป็นอย่างดีได้

5.5 การลงคะแนนเสียงเลือกตั้งกำนัน

กำนันกลายเป็นนักการเมืองท้องถิ่นที่ห่างเหินกับชาวบ้านไม่ต่างจากการเมืองระดับชาติอย่าง ส.ว. ชาวบ้านส่วนมากตอบถามเกี่ยวกับการเลือกตั้งกำนันนั้นๆ สรุปความได้ว่า ทุกวันนี้ไม่รู้จักว่า กำนันเป็นใคร บางคนตั้งคำถามกลับว่า “กำนันยังมีอยู่ใช่ไหม” และ “กำนันทำหน้าที่อะไร” บางคนหัวเราะเพราะไม่รู้ว่าจะตอบคำถามอย่างไร และมีชาวบ้านเพียงสองคนที่ตอบคำถามและแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับตำแหน่งกำนันด้วยความสนใจมากที่สุด แต่เขาทั้งสองคนก็ไม่รู้จักกำนันประจำตำบลตัวเองเหมือนกับชาวบ้านคนอื่นๆ ดังนี้

“ไม่พอใจที่ให้ผู้ใหญ่บ้านเลือกกำนันกันเอง ต้องมาให้ชาวบ้านเลือก ชาวบ้านต้องมีส่วนร่วมในการเลือกตั้ง คนในชุมชนบ่นเรื่องนี้มาก ชาวบ้านส่วนมากและตัวเองด้วย ไม่รู้ด้วยซ้ำว่า ใครเป็นกำนัน เพราะเขาไม่ต้องวิ่งหาเสียง จนส่วนตัวคิดว่ากำนันสิ้นสุดไปแล้วด้วยซ้ำ”

(สัมภาษณ์ ตุลาคม พ.ศ. 2555)

การเลือกตั้งกำนันที่ผ่านมาเมื่อเดือนมีนาคม พ.ศ. 2555 มีผู้ใหญ่บ้านเพียงสองคนที่เสนอตัวลงชิงชัย คือนายสมหวังและผู้ใหญ่บ้านอีกหนึ่งคน และตัดสินกันด้วยการโหวตของผู้ใหญ่บ้านทั้งหมด 16 หมู่บ้าน ปรากฏว่า ผู้เสนอตัวทั้งสองคนได้คะแนนเสียงเท่ากันคือ 8 ต่อ 8 เสียง ต้องตัดสินด้วยการจับฉลาก นายสมหวังแพ้การจับฉลากไป

นายสมหวังกล่าวถึงการเสนอตัวลงชิงชัยตำแหน่งกำนันว่า ไม่ได้มีเป้าหมายที่ค่าตอบแทนในตำแหน่งกำนัน และเงินที่จ่ายให้กับผู้ใหญ่บ้านทั้งหมด 10 คนเพื่อแลกกับการโหวตเป็นจำนวนเงินที่มากกว่าค่าตอบแทนที่จะเพิ่มขึ้นอีก 2,000 บาทรวมกันไปจนเกษียณด้วยซ้ำ แต่เหตุผลที่เสนอตัวชิงตำแหน่งกำนัน เพราะชอบงานการเมือง และต้องการขยายเครือข่ายการเมืองให้ครอบคลุมทั้งตำบล ต้องการมีบริวารมาทำงานเพิ่ม เพราะตำแหน่งกำนันจะทำให้ได้แพทย์ประจำตำบลหนึ่งตำแหน่ง และได้सारวัตรตำบลอีกสองตำแหน่ง

5.6 การลงคะแนนเสียงเลือกตั้งผู้ใหญ่บ้าน

การเลือกตั้งผู้ใหญ่บ้านครั้งล่าสุดเกิดขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2551 มีผู้ลงสมัครรับเลือกตั้งสองคน คือนายสมหวังเป็นคนหนุ่มที่ลงสมัครในนามคนเสื้อแดง ขณะที่ผู้สมัครอีกหนึ่งคนอายุ 55 ปี และเพิ่งย้ายกลับมาอยู่ในหมู่บ้านหลังจากไปทำงานภาคใต้ติดต่อกันเป็นระยะเวลาานาน

ผลการเลือกตั้งปรากฏว่า นายสมหวังชนะการเลือกตั้งแต่คะแนนไม่ได้ทิ้งห่างจากคู่แข่งมากนัก นายสมหวังประเมินชัยชนะว่า เกิดจากสองปัจจัย คือ บรรยากาศของหมู่บ้านที่กำลังตื่นตัวกับขบวนการเสื้อแดง และตัวคู่แข่งกลายเป็นคนต่างถิ่นเพราะย้ายไปทำงานนอกหมู่บ้านติดต่อกันหลายปีจึงไม่มีความคุ้นเคยกับชาวบ้านมากนักเมื่อเทียบนายสมหวังที่ทำงานอยู่ในหมู่บ้านตลอด

การดำรงตำแหน่งผู้ใหญ่ของนายสมหวังในระยะเริ่มแรกได้สร้างความพึงพอใจให้กับชาวบ้านเป็นอย่างมาก เพราะนายสมหวังมีบุคลิกเป็นคนรุ่นใหม่ไฟแรง หัวคิดก้าวหน้า มีความคล่องตัวสูง แต่ความนิยมของชาวบ้านได้ลดลงเรื่อยๆ ด้วยเหตุผลหลายประการ แต่เหตุการณ์เด่นชัดที่สร้างความไม่พอใจให้กับชาวบ้าน ประกอบด้วย

- การเปิดหมู่บ้านเสื้อแดงและการจัดกิจกรรมเสื้อแดงในนามหมู่บ้านโดยไม่ผ่านความเห็นชอบของชาวบ้าน
- การปลดผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านท่านหนึ่งออกจากตำแหน่งเมื่อปี พ.ศ. 2554 จนเป็นเหตุให้เกิดการยื่นจดหมายร้องเรียนผู้ใหญ่บ้านต่อนายอำเภอเมืองจังหวัดอุดรธานี แต่ผลการตรวจสอบปรากฏว่านายสมหวังไม่ได้มีความผิดตามร้องเรียน และแต่งตั้งทีมงานตัวเองให้ดำรงตำแหน่งผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านที่ว่างลง
- การสนับสนุนผู้สมัครสองรายอย่างเปิดเผยในการเลือกตั้ง ส.อบต.ปี พ.ศ. 2555 เพราะต้องการทำลายโอกาสทางการเมืองของคู่ขัดแย้งที่เป็นญาติพี่น้องกัน
- การไม่ค่อยอยู่ประจำในหมู่บ้าน เพราะติดตามนางสมใจไปปฏิบัติหน้าที่ในฐานะ สจ.อุดรธานี และการให้ความสำคัญกับกิจกรรมเสื้อแดง และการแอบอ้างหมู่บ้านในนามหมู่บ้านเสื้อแดง

ด้านนายสมหวังรับทราบตลอดเวลากว่า ความนิยมของตัวเองลดลงเรื่อยๆ จากเสียงซุบซิบของชาวบ้านที่เล็ดลอดเข้าหูอยู่เป็นประจำ อีกทั้งผลการเลือกตั้ง สจ. โดยเฉพาะ ส.อบต. เป็นหลักฐานชัดเจนว่า มีคนกว่าครึ่งหมู่บ้านที่ไม่ได้สนับสนุนเขาอีกต่อไป เมื่อเดือนมกราคม พ.ศ. 2556 ผู้วิจัยได้เดินทางไปในหมู่บ้านอีกครั้ง และพบว่า ความไม่พอใจของชาวบ้านต่อนายสมหวังได้เพิ่มสูงจนถึงระดับที่มีการจับกลุ่มวิพากษ์วิจารณ์อย่างเปิดเผย มีการเรียกร้องอย่างไม่เป็นทางการให้นายสมหวังลาออกจากตำแหน่งผู้ใหญ่บ้าน ด้านนายสมหวังมองว่า ความไม่พอใจที่เพิ่มสูงขึ้นนี้ ส่วนหนึ่งเป็นเพราะชาวบ้านอาจอิจฉาที่เขาเจริญก้าวหน้าในเส้นทางการเมืองมากเกินไป เมื่อเปรียบเทียบกับ เขาเคยเป็นชาวบ้านจนๆ ธรรมดาคนหนึ่งที่ทำมาหากินยากลำบากไม่แตกต่างไปจากชาวบ้านทั่วไป

พร้อมนี้ นายสมหวังยังได้ทำทนายและส่งสัญญาณกลับไปยังชาวบ้าน ที่ต่อต้านและทำทนายอำนาจของเขาว่า ถ้าต้องการให้เขาลาออกจากตำแหน่งให้เอาเงินมาจ้างตามอัตราเงินเดือนคุณด้วยวาระการดำรงตำแหน่งที่เหลือทั้งหมดแล้วเขาจะยอมลาออกจากตำแหน่งให้ทันที

ยิ่งไปกว่านั้น ผลพวงจากความไม่พอใจของชาวบ้านที่มีต่อนายสมหวังที่เพิ่มมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง ได้นำไปสู่การตั้งถามต่อพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ ฉบับที่ 11 พ.ศ. 2551 ว่าด้วยวาระการดำรงตำแหน่งของกำนันผู้ใหญ่บ้านที่อนุญาตให้ผู้ใหญ่บ้านดำรงตำแหน่งได้จนครบวาระ 60 ปี ไม่เว้นแม้ชาวบ้านที่สนับสนุนนายสมหวังที่คิดว่า ควรกลับไปใช้พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ฉบับเดิมที่อนุญาตให้ผู้ใหญ่บ้านดำรงตำแหน่งได้วาระละห้าปี เพื่อเปิดโอกาสให้มีการแข่งขันทางการเมือง เพื่อให้ชาวบ้านใช้สนามการเลือกตั้งเป็นเวทีตรวจสอบการทำงานของผู้ใหญ่บ้านด้วย ซึ่งจะเป็นผลดีต่อประชาชนมากกว่า เพราะทุกวันนี้ชาวบ้านนาใหญ่มีประสบการณ์ตรงว่า การตรวจสอบผู้ใหญ่บ้านด้วยการทำจดหมายผ่านกลไกราชการเป็นขั้นตอนที่ซับซ้อน มีต้นทุนสูง และชาวบ้านมีโอกาสตรวจสอบผู้ใหญ่บ้านภายใต้กลไกนี้ได้น้อยมาก เพราะผู้ใหญ่บ้านหมู่บ้านนาใหญ่ได้กลายเป็นผู้มีเครือข่ายการเมืองมากกว่าชาวบ้าน หรือในเวลานี้อาจมีมากกว่านายอำเภอด้วยซ้ำ

“สมัยที่เลือกผู้ใหญ่บ้านคิดว่าเลือกเอาคนหนุ่ม เพราะคล่องตัว หัวคิดก้าวหน้า พอมาตอนนี้หมู่บ้านกำลังอยู่ในช่วงการเลือกตั้ง ส.อบต. ผู้ใหญ่บ้านต้องวางตัวเป็นกลาง แต่ผู้ใหญ่บ้านไม่ได้ทำตามแบบนั้น ดิ้นรนเพื่อเอาคนของตัวเองเข้าไปวางอำนาจ เป็นคนหาเงิน จัดงานเลี้ยงฉลอง ชาวบ้านเขารู้ เขาเห็นกันหมดบ้าน แต่ไม่มีใครอยากพูด ตอนนี้คิดว่าต้องมีการตรวจสอบการทำงานของผู้ใหญ่บ้านแล้ว ต้องมีการสอบสวนแบบไปตามตามบ้านเลย แล้วให้ชาวบ้านลงคะแนนเสียงในทางลับ เพราะตอนนี้คนในหมู่บ้านเบื่อกันแล้ว คนที่เลือกคนนี้ไปแล้ว ก็รู้สึกแล้วว่ากาผิดไปอย่างไร”

(สัมภาษณ์ตุลาคมพ.ศ. 2555)

“ตอนนี้หมู่บ้านมีการเลือกตั้งแค่ ส.ส.กับ อบจ. สมัยก่อนได้เลือกกำนันเลือกผู้ใหญ่บ้าน เลือกผู้ใหญ่บ้านสามารถกินเลี้ยงได้ด้วย สนุกดีนะ แต่ตอนนี้กำนันไม่รู้จักเลยเพราะผู้ใหญ่บ้านเขาเลือกกันเอง ส่วนผู้ใหญ่บ้านอยากเปลี่ยนมาเลือกทุก 4-5 ปี เพราะถ้าพูดตามความจริงแล้ว คนที่อยู่ในอำนาจนานจะกดขี่ประชาชน และจริงๆ กฎหมายไม่ควรให้อำนาจนานไป เพราะไม่ใช่ข้าราชการ แต่เป็นนักการเมือง

ต้องมีการเลือกตั้งเพื่อพิสูจน์ตัวเองและให้โอกาสกับประชาชนด้วย ไม่ใช่จะมาบอกว่าถ้าผู้ใหญ่บ้านไม่ดีให้ร้องเรียนนายอำเภอ ความจริงทำยากมาก เพราะอำนาจอยู่กับผู้ใหญ่บ้านมากกว่าประชาชน ตอนนี้ผู้ใหญ่บ้านรู้จักนักการเมืองใหญ่ๆ มากกว่านายอำเภอ ส่งย้ายนายอำเภอได้ด้วยซ้ำ ถ้าไม่เปลี่ยนกฎหมาย ก็ยากให้รัฐบาลเป็นฝ่ายตรวจสอบเอง มาถามความคิดเห็นแบบลับๆ ไม่ใช่มาให้ชาวบ้านยกมือในที่ประชุม เพราะไม่มีใครอยากทะเลาะกัน ไม่มีใครอยากเผชิญหน้า เพราะคนในหมู่บ้านเดียวกันถ้าไม่รุนแรงจริงๆ ไม่มีปะทะกันหรอก”

(สัมภาษณ์ตุลาคมพ.ศ. 2555)

“ผู้ใหญ่บ้านเมื่อก่อนไม่ได้เป็นแบบนี้ พุดง่าย ทำงานดี แต่พอเป็นนานๆ ก็เปลี่ยนไป เพราะรู้ว่า ตัวเองได้เป็นไปอีกนาน เลยกลายเป็นชาวบ้านถ้าอยากสบายต้องตามใจผู้ใหญ่บ้าน ตอนนี้คนในชุมชนเริ่มพูดเยาะ ชาวบ้านอยู่ในภาวะน้ำท่วมปากกันแล้ว ตอนนี้ พุดอะไรไม่ได้ กลัวทะเลาะ กลัวเดือดร้อน เลยไม่เห็นด้วยกับกฎหมายที่ให้ผู้ใหญ่บ้านอยู่จนอายุ 60 ปี ถ้าคนผิดเราเอาออกไม่ได้ ถ้าเขาทำงานไม่ดีจะไปไล่ออกต้องทำขั้นตอนที่ยุ่งยากซับซ้อน ใช้เวลานาน เห็นตัวอย่างมาแล้ว หมู่บ้านนี้เคยร้องเรียนมาแล้ว อีกอย่างผู้ใหญ่บ้านยังหนุ่มมาก เหลือเวลาทำงานอีก 20 ปี เวลา มีเรื่องไม่พอใจเกิดขึ้นจะเป็นปัญหาไม่ได้ เพราะเขาอยู่ในอำนาจอีกนาน อย่างเรื่องหมู่บ้านเสื้อแดง ก็ไม่รู้ว่าชาวบ้านคิดยังไง เปิดแล้วไม่มีกิจกรรมอะไร มีแต่กิจกรรมนอกหมู่บ้านเขาก็ไปร่วมของเขาเอง แต่ตั้งเป็นหมู่บ้านขึ้นเฉยๆ แล้วชาวบ้านทำอะไรเขาไม่ได้ อยากให้ผู้ใหญ่บ้านกลับมาเลือกกันทุก 5 ปี การเมืองต้องมีการเปลี่ยนแปลง ต้องมีฝ่ายค้านฝ่ายรัฐบาล อยู่นานไป ผูกขาดไปไม่ได้”

(สัมภาษณ์ตุลาคมพ.ศ. 2555)

“คิดว่าผู้ใหญ่บ้านคนนี้เป็นมานานแล้ว ควรเลือกตั้งใหม่ได้แล้ว สมัยก่อนเวลาเจอหน้าผู้ใหญ่บ้านจะทักทาย ถามไถ่สารทุกข์สุกดิบตลอด เวลาไปชุมนุมกรุงเทพฯ ก็ไปกับผู้ใหญ่บ้าน เวลาไปชุมนุมในอุดรผู้ใหญ่บ้านมาเรียกประจำ แต่ตอนนี้เขาได้เป็นใหญ่เป็นโต เวลาเจอกันไม่มีหรอกที่จะทักทาย ส่วนตัวคิดว่าเขาอยู่ในอำนาจนานเกินไป คนเราเวลาอยู่ในอำนาจนานมักจะหลงอำนาจ บ้าอำนาจ แล้วผู้ใหญ่บ้านบ้าอำนาจ เอาแต่พรรคพวกตัวเอง ทำให้ในชาวบ้านแบ่งพรรคแบ่งพวก พี่น้องกันยังต้องแตกแยกกัน การเลือกตั้ง อบต.ที่จะเกิดขึ้น ผู้ลงสมัครคนหนึ่งก็เป็นญาติพี่น้องกับผู้ใหญ่และผู้ช่วยด้วย เป็นพี่น้องแท้ๆ ของเมียผู้ใหญ่บ้านเลยด้วยซ้ำ แต่เขายังพยายามกีดกันเพราะไม่ชอบใจกันเรื่องส่วนตัว ไม่นานมานี้เขาก็ปลดผู้ช่วย

ผู้ใหญ่ที่ไม่ใช่ญาติเขาออก อ้างว่าทำงานเช้าชอน เพราะเขาไปเป็นยามรับจ้างที่โรงเรียนใกล้ๆ บ้าน เป็นแค่ลูกจ้างรายวัน แล้วมาแต่งตั้งเอาคนของตัวเองแทน ซึ่งชาวบ้านก็ไม่เห็นด้วยกับปลัดผู้ช่วย และผู้ใหญ่บ้านกับผู้ช่วยอีกคนหนึ่งที่เป็นญาติกันก็ทำงานหลายอย่างเหมือนกัน ทั้งไปตัดไม้ ทั้งไปเลื้อยแดง แล้วตอนนี้ไปทำงานกับ สจ.อีก”

(สัมภาษณ์ตุลาคมพ.ศ. 2555)

5.7 สรุป

ภายใต้บริบทหมู่บ้านเลื้อยแดง ที่สัมพันธ์หมู่บ้านเลื้อยแดงฯ พยายามนำเสนอภาพลักษณ์ต่อสาธารณะว่าเป็นการต่อสู้เชิงสัญลักษณ์ที่หล่อหลอมดวงใจคนเลื้อยแดงรากหญ้าให้เป็นหนึ่งเสมือนบั้นข้าวเหนียวให้ติดกันเพื่อผนึกพลังการต่อสู้นั้น ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในหมู่บ้านเลื้อยแดงนาใหญ่ในฐานะต้นแบบหมู่บ้านเลื้อยแดงแห่งประเทศไทยกลับตรงกันข้ามภาพลักษณ์ดังกล่าวโดยสิ้นเชิง การศึกษานี้พบว่า หมู่บ้านเลื้อยแดงของหมู่บ้านนาใหญ่ไม่สามารถหลอมรวมชาวบ้านที่ส่วนมากสนับสนุนคนเลื้อยแดง พรรคเพื่อไทยและทักษิณเข้าเป็นเนื้อเดียวกันได้ ยิ่งไปกว่านั้น การสถาปนาหมู่บ้านให้เป็นหมู่บ้านเลื้อยแดงยังได้สร้างความไม่พอใจให้กับชาวบ้านและกลายเป็นเงื่อนไขสำคัญของความขัดแย้งในหมู่บ้านในฐานะที่เป็นตัวแปรสร้างฐานอำนาจให้แก่ผู้นำหมู่บ้าน ซึ่งเป็นศูนย์กลางความขัดแย้งอีกด้วย

นอกจากนี้ เมื่อศึกษาถึงความสัมพันธ์ของความเป็นหมู่บ้านเลื้อยแดงกับการตัดสินใจเลือกตั้งของชาวบ้านนาใหญ่ พบว่าความเป็นหมู่บ้านเลื้อยแดงไม่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเลือกตั้งระดับต่างๆ ของชาวบ้านมากนัก หรือหากมีอิทธิพลอยู่บ้างก็เป็นไปในทางลบมากกว่าด้านบวกต่อเครือข่ายการเมืองของคนเลื้อยแดงที่ลงสมัครเลือกตั้ง โดยเฉพาะในการเลือกตั้งระดับท้องถิ่น แต่ในทางกลับกัน พบว่าการตัดสินใจลงคะแนนเสียงเลือกตั้งในระดับที่สูงขึ้นของชาวบ้านนาใหญ่ เช่น ระดับนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัด ชาวบ้านได้รับอิทธิพลจากอุดมการณ์คนเลื้อยแดงในภาพรวมมากพอสมควร ซึ่งการตัดสินใจดังกล่าวเกิดจากประสบการณ์การต่อสู้ทางการเมืองและผลประโยชน์จากนโยบายการเมืองระดับชาติที่ชาวบ้านได้รับจากพรรคการเมืองที่เป็นพันธมิตรกับเลื้อยแดง ทำให้ชาวบ้านมีความรู้สึกร่วมหรือถูกผนวกรวมเข้าเป็นส่วนหนึ่งของอุดมการณ์ทางการเมืองในระดับนี้ และหากพิจารณาอย่างถี่ถ้วนจะพบว่า การตัดสินใจของชาวบ้านภายใต้สถานการณ์ทางการเมืองในปัจจุบันนี้ ھاใช่เป็นการจงรักภักดีต่อตัวทักษิณและเครือข่ายการเมืองของทักษิณและเลื้อยแดงอย่างไม่มีหุ้หุ้หุ้หุ้หุ้ แต่การตัดสินใจดังกล่าวมีเป้าหมายสำคัญสองประการ

ประการแรก เป็นการตอกย้ำถึงเจตนารมณ์ทางการเมืองที่ต้องการปกป้องระบอบรัฐสภา ที่มาจากการเลือกตั้งของประชาชน ทั้งนี้ ชาวบ้านมองว่าการเลือกตั้งระดับชาติคือพื้นที่ที่สะท้อนเจตนารมณ์ทางการเมืองของพวกเขา จะเห็นจากการที่ชาวบ้านได้สะท้อนเจตนารมณ์ผ่านการเลือกตั้งระดับชาติครั้งแล้วครั้งเล่าว่า “พวกเขาต้องการรัฐบาลที่มีความยืดหยุ่นกับอำนาจและผลประโยชน์ของประชาชน” ตลอดระยะเวลาที่ประเทศไทยอยู่ภายใต้สภาวะความขัดแย้งทางการเมืองที่ยืดเยื้อยาวนานมากกว่า 8 ปี (พ.ศ. 2549- ปัจจุบัน พ.ศ.2556)

ประการที่สอง เป็นการปกป้องการจั้ดสรรทรัพยากรและผลประโยชน์ทางการเมือง โดยชาวบ้านสามารถเชื่อมโยงการเลือกตั้งเข้ากับผลประโยชน์ทางการเมืองจากประสบการณ์ที่ได้รับจากนโยบายของรัฐบาลทักษิณ ซึ่งทำให้ชาวบ้านสามารถยกระดับฐานะทางเศรษฐกิจและคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้นได้จนถึงปัจจุบัน และด้วยพลวัตทางการเมืองเหล่านี้ ชาวบ้านจึงเชื่อมโยงตัวเองเข้ากับรัฐผ่านกลไกการเลือกตั้ง เพื่อเรียกร้องการสนับสนุนที่เหมาะสมจากนโยบายรัฐ ขณะเดียวกัน ชาวบ้านก็ทำหน้าที่ปกป้องรัฐที่มาจาก การเลือกตั้ง ดังที่ปรากฏชัดเจนในการเคลื่อนไหวทางการเมืองของคนเสื้อแดง

จากการสังเกตการณ์การเลือกตั้งองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุดรธานีครั้งล่าสุดของผู้วิจัยพบว่า ชาวบ้านมีหลักการในการตัดสินใจลงคะแนนเสียงเลือกตั้งที่แตกต่างกันระหว่างการเลือกนายก อบจ. และ การเลือก สจ. กล่าวคือ ในการเลือกนายก อบจ. นั้นชาวบ้านนาใหญ่พิจารณาจากการสนับสนุนของพรรคเพื่อไทย ควบคู่กับวิวุฒิ ประสบการณ์ทางการเมือง และบารมีของผู้สมัคร ซึ่งการตัดสินใจของชาวบ้านได้รับอิทธิพลจากพรรคการเมืองและเสื้อแดงส่วนกลางค่อนข้างมาก ด้านหนึ่งเป็นการตอกย้ำถึงเจตนารมณ์ทางการเมืองประกอบกับการเล็งเห็นถึงผลประโยชน์ทางการเมือง แต่อีกด้านหนึ่ง ตามทัศนะของผู้วิจัย สะท้อนให้เห็นว่า การกระจายอำนาจการปกครองส่วนท้องถิ่นของประเทศไทยยังล้มเหลวอยู่มาก กล่าวคือ ท้องถิ่นยังมีอำนาจบริหารงบประมาณและการกำหนดโครงการพัฒนาระดับถิ่นอย่างจำกัด ส่งผลให้ชาวบ้านต้องตัดสินใจลงคะแนนเสียงเลือกตั้งโดยยึดโยงกับกลุ่มการเมืองระดับชาติเพื่อเพิ่มโอกาสในการเข้าถึงโครงการพัฒนาและการจัดสรรงบประมาณจากส่วนกลางสำหรับพัฒนาท้องถิ่น

ส่วนการตัดสินใจของชาวบ้านในการเลือกตั้ง สจ. ที่มีสมาชิกในหมู่บ้านนาใหญ่ลงสมัครสังกัดพรรคเพื่อไทยด้วย พบว่าชาวบ้านนาใหญ่พิจารณาถึงคุณสมบัติของผู้สมัครในฐานะ “คนบ้านเดียวกัน” โดยไม่ได้คำนึงถึงการสนับสนุนจากพรรค และยังพบอีกว่า การตัดสินใจลงคะแนนเสียงของชาวบ้านไม่ได้มุ่งเน้นไปที่การจัดสรรทรัพยากรทางการเมืองลงสู่หมู่บ้านเพียงอย่างเดียว แต่ได้ถูกเชื่อมโยงเข้ากับการปรับสมดุลอำนาจภายในหมู่บ้านด้วย กล่าวคือ ชาวบ้านบางส่วนจง

ใจไม่ลงคะแนนเสียงสนับสนุนผู้สมัครที่เป็นคนบ้านเดียวกัน เพื่อปรับสมดุลอำนาจระหว่างชาวบ้านกับผู้สมัครและเครือข่ายที่มีอำนาจทางการเมืองเพิ่มมากขึ้นนับตั้งแต่มีการสถาปนาหมู่บ้านขึ้นเป็นหมู่บ้านเสื้อแดง

ด้านการตัดสินใจเลือกตั้งระดับ อบต. พบว่า การเมืองระดับชาติ ไม่ว่าจะ เป็นพรรคการเมืองหรือขบวนการคนเสื้อแดงส่วนกลางแทบจะไม่มีอิทธิพลต่อตัดสินใจลงคะแนนเสียงของชาวบ้านแต่อย่างใด การตัดสินใจระดับนี้ตั้งอยู่บนฐานการคัดเลือกบุคคลที่มีผลงานประจักษ์เข้ามาทำงานรับใช้ประชาชน แต่ในกรณีของหมู่บ้านนาใหญ่ ความขัดแย้งและการขาดสมดุลทางอำนาจภายในหมู่บ้านอย่างรุนแรงส่งผลให้การเลือกตั้ง ส.อบต. ถูกใช้เป็นเครื่องมือชำระแค้น และการปรับสมดุลอำนาจภายในหมู่บ้าน ส่งผลให้การเลือกตั้งดังกล่าวมีความซับซ้อน มีการแข่งขันและตอรองกันค่อนข้างสูง สะท้อนให้เห็นว่าวัฒนธรรมการเมืองของชาวบ้านนาใหญ่มีลักษณะเป็นการชิงไหวชิงพริบ ความจงรักภักดีของชาวบ้านเป็นสิ่งไม่แน่นอนตายตัว การพลิกขั้วการเมืองสามารถเกิดขึ้นได้ทันทีขึ้นอยู่กับการตอรองผลประโยชน์

จากการสัมภาษณ์ชาวบ้านนาใหญ่ ยังได้ชี้ให้เห็นว่า พวกเขาได้สูญเสียเสียงเครื่องมือการตอรองทางการเมืองในระดับท้องถิ่นที่มีความใกล้ชิดกับชาวบ้านมากที่สุดไป เมื่อการเลือกตั้งกำนันและผู้ใหญ่บ้านได้รับการอนุญาตให้มีวาระการดำรงตำแหน่งได้จนมีครบอายุ 60 ปี² นอกจากนี้ชาวบ้านนาใหญ่ยังมีทัศนะว่า การกำหนดให้สมาชิกวุฒิสภามีที่มาสองทางคือ มาจาก

² การดำรงตำแหน่งของกำนันผู้ใหญ่บ้านตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ ฉบับที่ 11 พ.ศ. 2551 ที่แก้ไขเพิ่มเติมในสมัยรัฐบาลสุรยุทธ์ จุลานนท์ น่าสนใจมากกว่า ภายใต้พระราชบัญญัติฉบับนี้ ที่อนุญาตให้กำนันผู้ใหญ่บ้านมีวาระการดำรงตำแหน่งจนมีอายุครบ 60 ปี หมู่บ้านชนบทแห่งอื่นๆ ที่ผู้ใหญ่บ้านมีวาระการดำรงตำแหน่งเหลืออยู่อีกนานหลายปีจะประสบปัญหาการขาดสมดุลอำนาจเหมือนดังเช่นที่เกิดขึ้นในหมู่บ้านนาใหญ่หรือไม่ หรือหมู่บ้านอื่นๆ ที่ผู้ใหญ่บ้านมีวาระการดำรงตำแหน่งนานเช่นนี้จะมีการจัดสมดุลทางอำนาจภายในหมู่บ้านอย่างไร สาเหตุที่ผู้วิจัยได้ตั้งคำถามถึงการสร้างสมดุลทางอำนาจของหมู่บ้านภายใต้เงื่อนไขที่ผู้ใหญ่บ้านมีวาระการดำรงตำแหน่งเหลือเป็นเวลานานหลายปีนั้น เพราะปัจจุบันมีกำนันผู้ใหญ่บ้านที่มีวาระการดำรงตำแหน่งเหลืออีก 5 ปี จำนวน 12,000 คน, มีวาระการดำรงตำแหน่งเหลืออีก 10 ปี จำนวน 16,000คน, มีวาระการดำรงตำแหน่งเหลืออีกเหลือ 15 ปี จำนวน 15,000 คน และมีวาระการดำรงตำแหน่งเหลืออีกเหลือ 20 ปี จำนวน 10,000 (มติชนออนไลน์ ประจำวันที่ 9 ตุลาคม 2555 ที่มา: http://www.matichon.co.th/news_detail.php?newsid=1349776650&gripid=&catid=01&subcatid=0100) ในขณะที่ร่าง แก้ไขเพิ่มเติม พ.ร.บ. ลักษณะปกครองท้องที่ ฉบับที่ คณะกรรมาธิการวิสามัญได้ชะลอการนำสู่การพิจารณาของสภาผู้แทนราษฎรไปเมื่อเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2555 ซึ่งมีส่วนสำคัญส่วนหนึ่งของกฎหมายที่ว่าด้วยการแก้ไขให้ผู้ใหญ่บ้านมีวาระการดำรงตำแหน่งได้ 5 ปีนั้น ไม่มีได้ผลย้อนหลังครอบคลุมถึงผู้ใหญ่บ้านที่มาจากการเลือกตั้งภายใต้พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ. 2551 ด้วย

การเลือกตั้งและมาจากการสรรหาของบรรดาผู้ทรงคุณวุฒิ³ เป็นการลดทอนอำนาจการต่อรองทางการเมืองของชาวบ้านลงไปอีกช่องทางหนึ่ง เนื่องจาก ส.ว. ที่มาจากการสรรหาซึ่งมีหน้าที่รับผิดชอบสำคัญต่อชาวบ้านหลายด้าน อาทิ พิจารณาและมีมติให้ถอดถอนผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองและข้าราชการระดับสูงออกจากตำแหน่ง ฯลฯ ไม่มีความยึดโยงกับผลประโยชน์ของชาวบ้าน และไม่มี ความเข้าใจปัญหาและความต้องการของชาวบ้าน เพราะไม่มีโอกาสได้สัมผัสกับชาวบ้านโดยตรง เหมือนอย่างที่นักการเมืองที่มาจาก การเลือกตั้งทั่วไปต้องสัมผัสอยู่เป็นประจำหรืออย่างน้อยก็ ในช่วงการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง เป็นต้น

จากข้อมูลข้างต้น สรุปได้ว่า หมู่บ้านเสื้อแดงนาใหญ่ถูกสถาปนาขึ้นในลักษณะที่ไม่ยึดโยงกับการเมืองในชีวิตประจำวันและการเมืองแบบเลือกตั้งของชาวบ้านนาใหญ่ ความเป็นหมู่บ้านเสื้อแดงจึงแทบไม่มีตัวตนในฐานะการสู้เชิงสัญลักษณ์ของคนเสื้อแดงในหมู่บ้านนาใหญ่ และไม่มีอิทธิพลหรือไม่มีความสัมพันธ์ในทางบวกต่อการตัดสินใจเลือกตั้งของชาวบ้าน ขณะที่การเมืองแบบเลือกตั้งตามระบอบประชาธิปไตยได้กลายเป็นความคาดหวังในการสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวบ้าน และในการเลือกตั้งระดับท้องถิ่นซึ่งอำนาจและผลประโยชน์ทางการเมืองมีความสัมพันธ์กับชาวบ้านโดยตรง และการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ทางการเมืองอำนาจในท้องถิ่นก็ส่งผลกระทบต่อชาวบ้านในฐานะสมาชิกของท้องถิ่น การตัดสินใจเลือกตั้งระดับนี้ จึงมีความซับซ้อนและมีการต่อรองกันค่อนข้างสูง ทั้งในมิติของการจัดสรรทรัพยากรทางการเมือง และในมิติการจัดวางความสัมพันธ์เชิงอำนาจการเมืองในท้องถิ่น ด้วยเหตุนี้ การตัดสินใจลงคะแนนเสียงเลือกตั้งระดับท้องถิ่นจึงมีความผูกพันกับเครือข่ายทางสังคม ทั้งระดับครอบครัว ชุมชนหมู่บ้านและชุมชนการเมือง แน่นอมน่าได้สะท้อนให้เห็นถึงความไม่เป็นปัจเจกบุคคลของผู้เลือกตั้งชนบท แต่ไม่ได้หมายความว่า พวกเขาถูกชี้นำหรือถูกครอบงำอย่าง

³ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับ พ.ศ. 2550 กำหนดให้ สมาชิกวุฒิสภา หรือ ส.ว. ทั้งประเทศ มีจำนวน 150 คน และมีที่มา 2 แบบ คือ รูปแบบที่หนึ่ง มาจากการเลือกตั้งมาจากการเลือกตั้งจำนวน 76 คน หรือ มาจากการเลือกตั้งโดยตรงของประชาชนจังหวัดๆ ละหนึ่งคนรูปแบบที่สองมาจากการสรรหาจำนวน 74 คน ซึ่งคณะกรรมการสรรหาจะดำเนินการสรรหา ส.ว. จำนวนดังกล่าวจากผู้ที่ได้รับการเสนอชื่อจากองค์กรต่างๆ ในภาควิชาการ ภาครัฐ ภาคเอกชน ภาควิชาชีพ และภาคอื่นๆ ที่เป็นประโยชน์ในการปฏิบัติหน้าที่ของวุฒิสภา สำหรับคณะกรรมการสรรหามีจำนวน 7 คน ประกอบด้วย (1)ประธานศาลรัฐธรรมนูญ (2)ประธานกรรมการการเลือกตั้ง (3)ประธานผู้ตรวจการแผ่นดิน (4)ประธานกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (5)ประธานกรรมการตรวจเงินแผ่นดิน (6)ผู้พิพากษาในศาลฎีกาที่ที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกามอบหมาย และ (7) ตุลาการในศาลปกครองสูงสุดที่ที่ประชุมใหญ่ศาลปกครองสูงสุดมอบหมาย ที่มา: 20http://www.ect.go.th/newweb/th/election/index2.php, สืบค้นวันที่ 27 เมษายน พ.ศ.2556.

เบ็ดเสร็จจากอิทธิพลท้องถิ่น จากผลประโยชน์ต่างตอบแทนเฉพาะหน้า หรือจากเงินซื้อเสียง แต่สิ่งเหล่านี้ เป็นคุณค่าและความสำคัญของการเมืองแบบเลือกตั้งตามระบอบประชาธิปไตยต่อคนชนบท ที่มีความสัมพันธ์ต่อกันทั้งระดับอุดมการณ์ทางการเมืองที่เป็นอิสระชน ความปรารถนาทางเศรษฐกิจ และความสัมพันธ์ทางสังคมของคนชนบทที่มีการพึ่งพาอาศัยกัน